

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
CHEMIJOS IR GEOMOKSLŲ FAKULTETAS
GEOMOKSLŲ INSTITUTAS
KARTOGRAFIJOS IR GEOINFORMATIKOS KATEDRA**

Ignas Banevičius

Kartografijos ir geografinės informacijos sistemų bakalauro studijų programos baigiamasis darbas

**MUSULMONIŠKO PASAULIO TERITORINIŲ GINČŲ
KARTOGRAFINĖ ANALIZĖ**

Vilnius, 2022

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
CHEMIJOS IR GEOMOKSLŲ FAKULTETAS
GEOMOKSLŲ INSTITUTAS
KARTOGRAFIJOS IR GEOINFORMATIKOS KATEDRA**

Ignas Banevičius

Kartografijos ir geografinės informacijos sistemų bakalauro studijų programos baigiamasis darbas

**MUSULMONIŠKO PASAULIO TERITORINIŲ GINČŲ
KARTOGRAFINĖ ANALIZĖ**

Darbo vadovė
lekt. Loreta Šutinienė

Leidžiama ginti _____
(parašas)

Darbo įteikimo data 2022-05-25

Registracijos Nr. _____

Vilnius, 2022

**VILNIUS UNIVERSITY
FACULTY OF CHEMISTRY AND GEOSCIENCES
INSTITUTE OF GEOSCIENCES
DEPARTMENT OF CARTOGRAPHY AND GEOINFORMATICS**

Ignas Banevičius

Bachelor's thesis of study program in Cartography and Geographic Information Systems

**CARTOGRAPHIC ANALYSIS OF TERRITORIAL DISPUTES
IN THE MUSLIM WORLD**

Work supervisor
lect. Loreta Šutinienė

Allowed to defend _____
(signature)

Date of work submission 2022-05-25

Registration number _____

Vilnius, 2022

TURINYS

Anotacija.....	5
ĮVADAS	6
1. LITERATŪROS APŽVALGA	7
2. DARBO METODIKA.....	9
3. PASIRINKTŲ TERITORINIŲ GINČŲ ANALIZĖ.....	10
3.1 Kalnų Karabachas	10
3.1.1 Kalnų Karabacho konfliktas	10
3.1.2 Kalnų Karabacho konflikto (ne)išsprendžiamumas	12
3.2 Kipro sala.....	13
3.2.1 Kipro salos konfliktas.....	13
3.2.2 Kipro salos konflikto (ne)išsprendžiamumas	16
3.3 Izraelis ir Palestina.....	17
3.3.1 Izraelio ir Palestinos konfliktas	17
3.3.2 Izraelio-Palestinos konflikto (ne)išsprendžiamumas.....	20
3.4 Vakarų Sahara.....	21
3.4.1 Vakarų Saharos konfliktas.....	21
3.4.2 Vakarų Saharos konflikto (ne)išsprendžiamumas	23
IŠVADOS.....	25
LITERATŪROS IR INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	26
SANTRAUKA	30
SUMMARY	31
PRIEDAI	32

Banevičius I. Musulmoniško pasaulio teritorinių ginčų kartografinė analizė. Bakalauro darbas. Vilnius: VU, 2022.

Anotacija.

Teritorinis ginčas yra apibrėžiamas kaip dviejų ar daugiau valstybių tam tikros teritorijos priklausomumo nesutarimas. Teritoriniai konfliktai įvyksta, kai vienos šalies bent vienas oficialus atstovas viešai pareiškia, jog tam tikra teritorija, kontroliuojama kitos valstybės ar irgi viešai pareiškusios į ją pretenzijų, yra suvereni jo valstybės dalis (Oxford Bibliographies, 2016).

Iš 195 Jungtinių Tautų organizacijos narių net 121 šalis turi bent kažkokį teritorinį ginčą, o tai reiškia, jog teritorinių ginčų neturi tik kas trečia pasaulio valstybė, kas iš tiesų ir parodo teritorinių konfliktų nenuginčijamą svarbą, aktualumą, įtaką net ir XXI amžiuje. Teritoriniai konfliktai paliečia visokio tipo pasaulio valstybes, jų turi diktatūrinio režimo valstybės, besivystančios, išsivysčiusios, demokratinės bei tarpusavyje esančios net tam pačiame kariniame bloke valstybės. Tačiau yra didelis skirtumas teritorinių ginčų rimtumo lyginant skirtingų išsivystymo, demokratijos indekso ir tarpusavyje turinčias gerus diplomatinis santykius valstybes. Vienos valstybės dėl teritorinių ginčų pradeda net dešimtmečius besitęsiančius karinius konfliktus, kas būdinga ekonomiškai silpnesnėms šalims ir turinčioms autoritarizmo bruožų. O kai kurios valstybės, ypač būdinga Vakarų pasaulio valstybėms, nekontroliuodamos ginčijamas teritorijas, pagal istoriškai visuomenėje susiformavusią tradiciją, skelbia, jog tai yra jų valstybės dalis, tačiau tuo ir užsibaigia jų bandymas tai realizuoti, nesivieliant nei į karinius konfliktus, nei į diplomaciją.

Šio darbo tikslas – išnagrinėti 4 išskirtiniausius Musulmoniško pasaulio teritorinius ginčus. Darbo tikslui pasiekti buvo suformuluoti 4 uždaviniai: išnagrinėti pasirinktų teritorinių ginčų vaizdavimo žemėlapiuose problemą, jų istorinę raidą nuo ginčo pradžios iki šiandien, jų (ne)išsprendžiamumą dabar ir ateityje, parengti pasirinktų teritorinių ginčų vaizdavimo skirtingose valstybėse žemėlapių kartoschemas, istorinės raidos kartoschemas bei prognostinių situacijų kartoschemas. Šiems uždaviniams pasiekti naudota literatūros analizės, kartografinės analizės ir aprašomasis metodai. Išnagrinėjus pasirinktus teritorinius ginčus ir jiems parengus atitinkamas kartoschemas buvo padarytos išvados.

Tekstas 23 psl., priedai 8 psl., 5 pav. Santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Reikšminiai žodžiai: Musulmoniškas pasaulis, Islamo pasaulis, teritoriniai ginčai, konfliktai, (ne)išsprendžiamumas, kartografija.

IVADAS

Yra be galo sunku išspręsti valstybių teritorinius ginčus, kadangi nėra jokios tarptautinės teisės, kuri įpareigotų besiginčijančias puses išspręsti savo teritorinius ginčus tarptautinėse konvencijose, kuriose būtų nustatomas teritorijos suverenitetas remiantis argumentuotais faktais (pavyzdžiui, dėl kultūrinių, etninių, istorinių, religinių, politinių, ekonominių ar socialinių sumetimų). Vyriausybės vengia ginčų sprendimo tarptautinėse konvencijose, nes tai gali labai stipriai paveikti pralaimėjusios pusės politinius bei nacionalinius interesus (cartercenter.org, 2010).

Dažnai teritoriniai ginčai „suaktyvėja“ juos sutapatinus su ekonominiais ar socialiniais interesais. Ginčijamos teritorijos gali turėti natūralių išteklių kaip hidrokarbonatų, mineralų ar vandens rezervų. Svarbi teritorinių konfliktų priežastis gali būti prieiga prie jūros, vandenyno, suteikianti svarbų strateginį pranašumą. Į tokias teritorijas gali būti pareikštos ir iridentistinės pretenzijos, argumentuojamos istoriniais, kultūriniais aspektais, kurių pasekoje dažnai yra reikalaujamas apsisprendimo teisės suteikimas tose teritorijose gyvenantiems piliečiams, kad šie galėtų pasirinkti kokias valstybei jie nori priklausyti.

Pastaraisiais metais intensyvėjo konkurencija dėl ginčytinose teritorijose esančių resursų, o prie to labai stipriai prisidėjo spartus ekonominis vystymasis, aplinkosaugos pokyčiai, per didelis dirbamos žemės naudojimas, dykumėjimas bei regioninės ir pasaulinės klimato kaitos. Tikėtina, jog dėl augančios įtampos bus vis daugiau įvairių teritorinių konfliktų, kurių išsprendžiamumui nebus naudojamos tradicinės teisinės priemonės.

Šie faktoriai nulemia tai, kad vyriausybės yra skeptiškos perkelti teritorinį ginčą į tarptautines konvencijas, teismus, bijodamos galimai pralaimėti. Net ir pasiekus rezultatą tarptautinėje erdvėje – dažnai pralaimėjusioji pusė paprasčiausiai nepriima pasiekto rezultato ir nesutinka perduoti ginčytiną teritoriją, kas galiausiai ir sumenkina tokių konvencijų rengimo reikšmę ir to pasekoje turime begalę teritorinių konfliktų, kurių išsprendžiamumas yra labai problematiškas, galimai ir neįmanomas.

Temos aktualumas – net du trečdaliai pasaulio valstybių turi bent vieną teritorinį ginčą su kita šalimi ir daugumos dabar pasaulyje vykstančių karinių konfliktų pagrindinė priežastis buvo ar ir tebėra teritoriniai nesutarimai. Tai pastebima sekant įvairias aktualijas kaip, pavyzdžiui, augantis Kinijos tonas užsienio politikoje ties Taivano klausimu ar net dabar tebevykstantis Ukrainos-Rusijos karas, kurio pretekstas ir buvo teritoriniai ginčai dėl Luhansko ir Donecko Respublikų. Tarptautiniu mastu sulauktos labai didelės reakcijos kas tik įrodo, jog dabar valstybių teritorinių ginčų išsprendžiamumo tema yra labai aktuali.

Tyrimo tikslas – šio darbo tikslas yra išnagrinėti 4 mano nuomone pačius išskirtiniausius Musulmoniško pasaulio valstybių teritorinius ginčus, išsiaiškinti jų įmanomą ar neįmanomą išsprendžiamumą. Pasirinktų teritorinių ginčų išsprendžiamumo klausimas bus atsakomas vykdant tų konfliktų istorinę raidą iki šių dienų, kuria išaiškės jų priežastingumas, padariniai bei galimi sprendiniai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti pasirinktų teritorinių ginčų vaizdavimo problemą.
2. Atlikti nagrinėjamų teritorinių ginčų istorinės raidos analizę.
3. Išsiaiškinti analizuojamų teritorinių ginčų (ne)išsprendžiamumo klausimą šiandien ir ateityje.
4. Parengti išsirinktų teritorinių ginčų vaizdavimo skirtingose valstybėse žemėlapių kartoschemas, istorinės raidos kartoschemas bei prognostinių situacijų kartoschemas.

Tyrimo problema – kaip istoriškai kito pasirinktų teritorinių ginčų padėtis, kokia buvo jų istorinė raida ir kaip jie atrodys ateityje.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

Per pastaruosius pora amžių buvo parašyta nemažai darbų, apžvelgiančių teritorinius ginčus kaip vieną iš priežasčių karų, karinių konfliktų (Oxford Bibliographies, 2016). Mičigano universiteto politologijos mokslininkas Kalevi Holsti savo 1991 m. išleistoje knygoje „Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648-1989“ apžvelgė tarpvalstybinius karinius konfliktus nuo 1648 m. iki 1989 m., pateikdamas teritorinius ginčus kaip vieną iš pagrindinių priežasčių, nulėmusių įvairius karus. 1992 m. rašytojas Paul F. Diehl parašė knygą „What Are They Fighting for? The Importance of Issues in International Conflict Research“, kurioje jis sprendė teritorinių ginčų svarbą pasaulio politikoje. Politologas John Vasquez 2009 m. Kembridžo Universiteto išleistame leidinyje „The War Puzzle Revisited“ sukatégorizavo skirtingo tipo karinius konfliktus, ypač skirdamas dėmesį teritoriniams ginčams, kurie pasak autoriaus yra pagrindinė karų priežastis. 1996 m. Merilendo universiteto politikos mokslų daktaras Paul Huth parašė knygą „Standing Your Ground: Territorial Disputes and International Conflict“, kurioje jis išanalizavęs virš 100 teritorinių ginčų pateikė savo pamąstymus kaip turėtų būti elgiamasi su teritoriniais ginčais. Šiaurės Teksaso universiteto profesorius Paul R. Hensel 2000 m. leidinyje „Territory: Theory and Evidence on Geography and Conflict“ jis literatūriškai peržvelgė karų, teritorinių ginčų kontinuumą. Pietų Karolinos universiteto tarptautinių santykių profesorius Harvey Starr 2005 m. išleido knygą „Territory, Proximity, and Spatiality: The Geography of International Conflict.“, kurioje jis sprendė teritorinių ginčų geografinius, erdvinius ypatumus. Politikos mokslų profesorė Ajovos universitete Sara McLaughlin Mitchell, su prieš tai minėtu profesoriu Paul R. Hensel 2010 m. kartu parašė knygą „Issues and Conflict.“, kurioje jie apžvelgė pasaulio politikos problemas, įskaitant ir teritorinius ginčus. Ir galiausiai 2014 m. tarptautinių santykių profesorė Tufts universitete Monica Duffy Toft išleido knygą „Territory and War“, kurioje ji padarė literatūros apžvalgą kas sieja teritorinius ginčus, pilietinius bei tarpvalstybinius karus.

Norint išspręsti ginčą kyla nemažai kliūčių. Abipusis ir istorinis nepasitikėjimas tarp armėnų ir azerų bei vietinis smurtas, vykęs tarp gyventojų per karą įtikino abi puses, jog tai ne vyriausybių sukeltas konfliktas, o pačių gyventojų, nesutinkančių su esama situacija (Patricia Carley, 1998). Tai iš esmės ir yra didžiausia kliūtis siekiant išspręsti Kalnų Karabacho susiklosčiusią situaciją, jog turėtų būti siekiama rasti kompromisą ne vien tarp Armėnijos ir Azerbaidžano vyriausybių, bet ir pačių gyventojų. Cituojant Patricia Carley (Nagorno Karabakh – Searching for a Solution, 1998.) yra labai diskutuotina, jog konfliktas yra padarinys etninių nesutarimų. Daugelis stebėtojų mano, kad tai nacionalistinių sukilimų bei nelankstumo pasekmė, tačiau kiti tvirtina, kad svarbiausia buvo geopolitinė rusų konkurencija, apimanti ne tik armėnus ir azerbaidžaniečius, bet ir turkus. Teigiama, jog šis teritorinis ginčas yra tęsinys ankstesnių nesutarimų tarp armėnų ir turkų. Armėnai mano, kadangi Azerbaidžanas ir Turkija per visą jų istoriją ir dabar yra neigiamo požiūrio į jų šalį, tai juos pateisina imtis priemonių, užtikrinančių tam tikrą saugumą nuo minėtų šalių. Kai kurie stebėtojai tvirtina, jog tai Rusijos indėlio pasekmė Kalnų Karabache, nes buvo siekiama išlaikyti tam tikrą Maskvos įtaką Užkaukazės regione – palaikant „taikdarius“ pajėgas konfliktuojančioje teritorijoje.

Yra daugybė užsitęsusių etninių ir bendruomeninių teritorinių ginčų, konfliktų, kurie tęsiasi visame pasaulyje jau daugelį dešimtmečių. Pastangos išspręsti daugelį tokių konfliktų atsidadė aklavietėje, o tradicinės konfliktų valdymo priemonės atrodo vis neveiksmingesnės, siekiant apriboti agresiją ir suvaldyti priešišką požiūrį. Tarpininkavimas, arbitražas ir derybos yra keletas pagrindinių būdų, kaip išspręsti teritorinius ginčus nesmurtiniu būdu (Maria Hadjipavlou-Trigeorgis, 1993). Šitai yra apibūdinamas Kipro salos teritorinis ginčas, besitęsiantis nuo salos padalinimo 1974 m. Cituojant Oliver Hegglin (Analyzing the proposed solutions to the Cyprus Dispute, 2021), realiausias

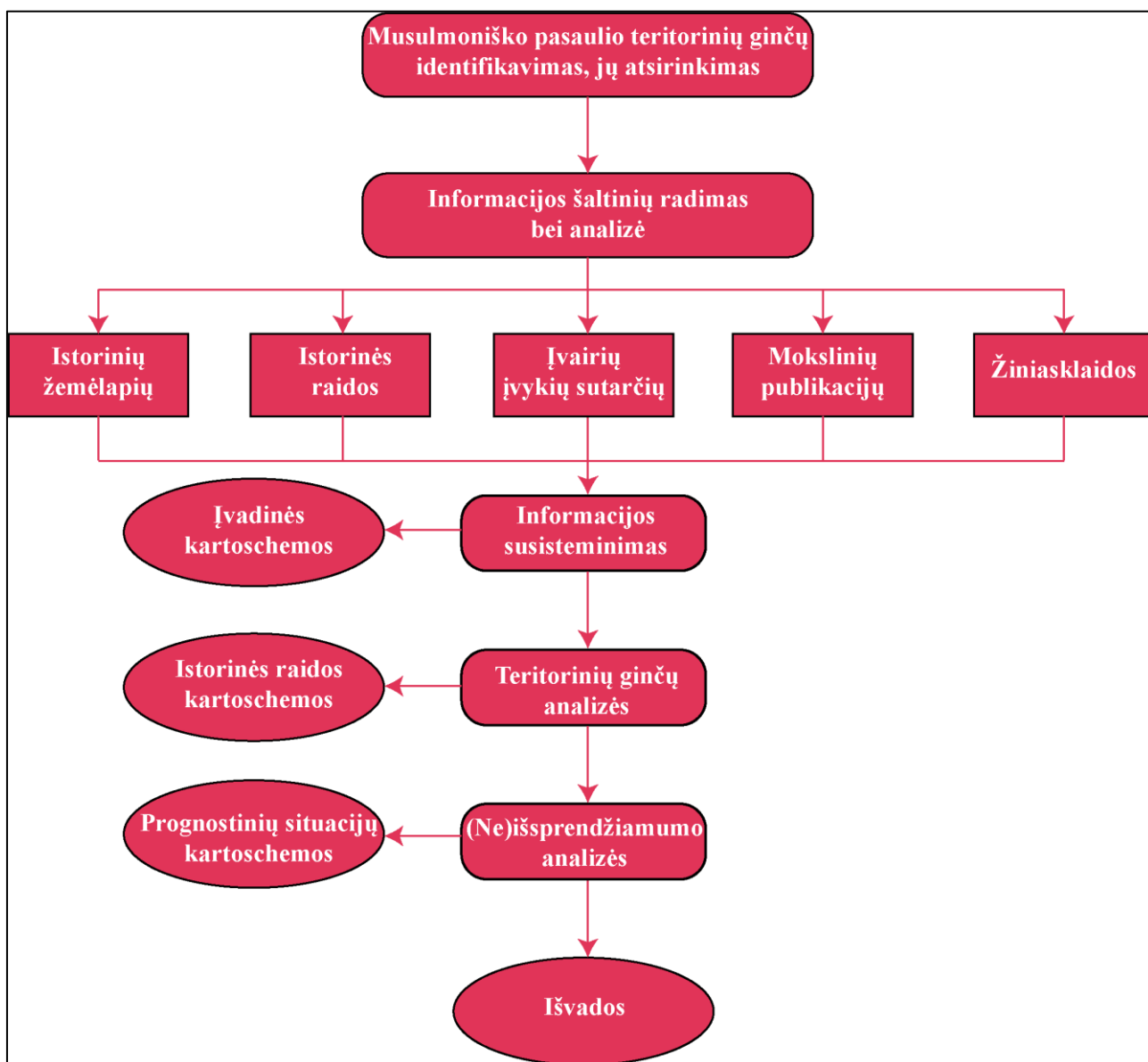
Kipro salos teritorinio ginčo išsprendimas buvo 2002 m., kai JTO Generalinis sekretorius pristatė Annano planą (angl. Annan Plan), kuriame buvo nuspręsta, jog Kiprą sudarytų dvi federacijos, su rotuojančia prezidentūra. Kipro gyventojai dalintųsi viena pilietybe šioje federacinėje valstybėje, o garantės šalys (angl. guarantor states) ir toliau saugotų „Kipro nepriklausomybę ir teritorinį vientisumą“, kartu susilaikydamos nuo bet kokių susivienijimo su Graikija ar Turkija propagavimų. Po vykusių derybų abiejose pusėse buvo surengtas referendumas dėl plano įgyvendinimo. Su plano įgyvendinimu sutiko 65 % Kipro turkų, tačiau 76 % Kipro graikų buvo atmestas ir plano įgyvendinimas žlugo.

Izraelio ir Palestinos teritorinio ginčo užuomazgos siekia net XIX a. pab. 1947 m. JTO priėmė 181 Rezoliuciją, žinomą kaip Padalinimo Planu, kuriuo buvo siekiama padalinti Britų Palestinos Mandatą į arabų ir žydų valstybes. 1948 m. gegužės 14 d. buvo sukurta Izraelio valstybė, kuri iš karto sukėlė pirmąjį arabų-žydų karą. Karas pasibaigė Izraelio pergale 1949 m., tačiau virš 750 tūkst. palestiniečių buvo išvaryti ir teritorija buvo padalinta į 3 dalis: Izraelio valstybę, Vakarų Krantą ir Gazos ruožą. (Global Conflict Tracker, 2022). Net ir dabar, įvykus daug karinių konfliktų po Izraelio nepriklausomybės ir palestiniečių pabėgėlių skaičiui sudarant virš 7 mln. – teritorija išlieka kompleksiškai padalinta. Cituojant Egipto ambasadoriaus Izraelyje Hessam Youssef (The Israeli-Palestinian Conflict..., 2022) apibendrintas Izraelio vykdomos politikos „Šešių ne“ tezes, parodo teritorinio ginčo išsprendžiamumo desperaciją Izraeliui atsisakant vykdyti jokias derybas. Pirmasis „ne“ yra dviejų šalių sprendimui – tiek dabartinės koalicijos, tiek opozicijos politikai vieningai atmeta idėjas palestiniečių šalies įkūrimui. Izraelio ministras pirmininkas Naftali Bennett yra pareiškęs, jog „Palestiniečių valstybė būtų tolygi teroristinei valstybei“. „Ne“ yra ir vienos šalies sprendimui – didžioji dauguma Izraelio žydų atmeta vienos šalies sprendimą dėl nuogastavimų, kad tai sugriautų žydiškų tradicijų kultūrą šalyje. „Ne“ deryboms – Naftali Bennett ir daugumos Izraelio politikų dabar palaikoma pozicija nerengti jokių naujų derybų su palestiniečiais. „Ne“ naujakurių programų nutraukimui – nors ir Naftali Bennett pareiškta, jog Izraelis nebeaneksuos naujų palestiniečių žemių, tačiau vyriausybė ir toliau remia naujakurių programas. „Ne“ palestiniečių kontrolei Jeruzalėje – Jeruzalės suverenumas Izraelio politikoje laikomas neginčytinu klausimu. „Ne“ pabėgėlių grąžinimui – atsisakomas palestiniečių pabėgėlių sugrąžinimas į dabar žydų apgyvendintas teritorijas.

Maroko Karalystė, pastrigusi dešimtmečius trukusioje kovoje su Polisario Frontu, siekiančiu Vakarų Saharos nepriklausomybės – pateikė pasiūlymą suteikti regionui autonomiją, savivaldą, tačiau pabrėžia, jog Rabatas privalo išlaikyti suverenumą (Agence France-Presse, 2022). Tačiau su tai nenori sutikti Polisario Frontas, kuris laikosi tikslo – regiono nepriklausomybės. Tačiau dėl augančios Maroko įtakos ir silpstančių Polisario Fronto pozicijų – tai yra laikoma labiausiai tikėtiniu pasiūlymu išspręsti susiklosčiusią situaciją po nepavykusių Bakerio planų (1991-2004 m.). Bakerio planuose buvo sutarta, jog Vakarų Saharos regionui būtų suteikta stipri autonomija penkerių metų pereinamajam laikotarpiui, po kurio vyktų vietinių gyventojų referendumas dėl nepriklausomybės (News24.com, 2004). Tačiau plano įgyvendinimas strigo Marokui ir Polisario Frontui iš pradžių nesutarus kas turėtų teisę balsuoti (ar tik iki 1975 m. teritorijoje gyvenę žmonės ir jų palikuonys ar ir nuo regiono aneksijos laikotarpio atkraustyti marokiečiai). Galiausiai Polisario Frontui ir Marokui sutarus – JTO Saugumo Taryba liepė pradėti plano įgyvendinimą ir Marokas galiausiai nebesutiko, teigdamas, jog negali sutikti su jokių planu su referendumu, kuriame būtų numatyta galimybė regionui tapti nepriklausomu. (News24.com, 2004). Tad, iš po nepavykusių Bakerio planų 2007 m. Maroko pasiūlytas autonomijos planas dabar atrodo labiausiai įgyvendinimas, ypač pastaruoju metu, kai viešai JAV, Prancūzija, Ispanija ir Nyderlandai išreiškė palaikymą Maroko autonomijos planui.

2. DARBO METODIKA

Darbas yra teorinio-analitinio pobūdžio. Siekiant minėto darbo tikslo ir norint įgyvendinti užsibrėžtus tyrimo uždavinius, atsirinkus 4 Musulmoniško pasaulio teritorinius ginčus iš pradžių vyko informacijos šaltinių paieška bei analizė. Surinktą literatūrą, jos analizę sudarė patys įvairiausi informacijos šaltiniai: istoriniai žemėlapiai bei jų brėžiniai, schemas, istorinių įvykių monografijos, įvairios taikų ar paliaubų sutartys, mokslinės publikacijos ir žiniasklaidos straipsniai. Išnagrinėjus ir susisteminus visus informacijos šaltinius buvo: sukurtos įvadinės teritorinių ginčų vaizdavimo žemėlapiuose kartoschemos bei atliekama pasirinktų teritorinių ginčų istorinės raidos analizės. Atlikus teritorinių ginčų istorinės raidos analizę buvo: parengtos pasirinktų teritorinių ginčų istorinės raidos kartoschemos ir atliekama nagrinėjamų teritorinių ginčų (ne)išsprendžiamumo klausimo analizė dabar ir ateityje, kurią įvykdžius buvo sukurtos pasirinktų teritorinių ginčų prognostinių situacijų kartoschemos ir suformuluotos išvados. Visą tyrimo metodikos eigą eilės tvarka galima pamatyti parengtoje schemoje (1 pav.).

1 pav. Darbo metodikos schema (sudaryta darbo autoriaus, 2022).

3. PASIRINKTŲ TERITORINIŲ GINČŲ ANALIZĖ

Teritorinių ginčų nėra tik kas trečioje pasaulio valstybėje, o tai reiškia, jog beveik kiekviename pasaulio regione yra bent keletas teritorinių ginčų, todėl nenuostabu, jog teritorinių ginčų yra net 5 iš 7 pasaulio žemynuose: Šiaurės Amerikoje, Pietų Amerikoje, Europoje, Azijoje, Afrikoje. Kai kurie iš tų teritorinių ginčų nesukelia rimtų konfliktų ir dažnai valstybės įprastai tarpusavyje bendradarbiauja, tačiau pasitaiko ir nemažai atvejų, kai teritoriniai ginčai priveda prie įvairių karinių konfliktų, sukeliančių destruktiją ir begale nereikalingų mirčių. Tad, išnagrinėsiu 4 mano nuomone išskirtiniausius Islamo pasaulio teritorinius ginčus, iš kurių kai kurie taip pat dažnai yra vertinami kompleksiškiausiais pasaulyje. Pasirinkti teritoriniai ginčai yra dėl savo išskirtinumo: Kalnų Karabacho – dėl priešinimosi svetimšaliams ir siekio susivienyti jau virš 100 metų, Kipro salos – dėl įtakos Vakarų pasauliui (sukeliama priešprieša tarp ES bei NATO šalių), Izraelio-Palestinos – dėl ginčo teritorinio kompleksiškumo, unikumo, Vakarų Saharos – dėl įtakos statistiniuose žemėlapiuose (teritorija dažnai žymima „nėra duomenų“).

3.1 Kalnų Karabachas

Tai 3170 km² pločio regionas su 120 tūkst. gyventojų, iš kurių net 99,7 % sudaro etniniai armėnai. Pats regionas yra Kaukazo kalnuose tarp krikščioniškos Armėnijos ir musulmoniško Azerbaidžano, ir epicentras teritorinio ginčo tarp minėtų šalių. Kalnų Karabachas *de jure* Azerbaidžano dalis, tačiau *de facto* Armėnijos, dėl pastarosios okupacijos kare, kuris vyko beveik 30 metų atgal. Nuo 1994 m. abiejų valstybių armijos buvo įsitvirtinusios ties nauju Kalnų Karabacho pasieniu, tačiau nors ir protarpiais mūšiai atsinaujindavo – dažnai jie greitai užsibaigdavo be realių teritorinių pakeitimų iki 2020 m.

3.1.1 Kalnų Karabacho konfliktas

Kalnų Karabachas kaip regionas tarp Europos ir Azijos istoriškai daugiausia buvo ir yra apgyvendintas etninių armėnų, su azerų tautine mažuma. Regione gausu viduramžiais pastatytų armėnų bažnyčių, iki šiol turinčių stiprius ryšius su armėnų populiacija. Tačiau regionas tapo kompleksinis, kai XVIII a. vidury regiono buvo įkurta Šuša, azerams kultūriškai svarbus miestas. Tad, šis regionas tapo svarbiu ne vien armėnams, bet ir azerams. Didžiąją dalį XIX a. regioną valdė Rusijos imperija. Po Pirmojo pasaulinio karo žlugus Rusijos imperijai 1918 m. etniniai armėnai ir azerai įkūrė naujas valstybes: Armėniją ir Azerbaidžaną (1 priedas). Ir abi pusės iš karto kovėsi dėl Kalnų Karabacho.

Tačiau vos 3 metais vėliau Sovietų Sąjunga okupavo visą Kaukazo regioną ir galiausiai SSRS sudėtyje įkūrė Armėnijos ir Azerbaidžano „respublikas“. SSRS dėka Kalnų Karabachas įgavo savo regiono ribas ir tapo semi-autoniminiu regionu Azerbaidžano TSR sudėtyje (1 priedas), nekreipiant dėmesio, jog didžiąją dalį gyventojų sudarė etniniai armėnai. Vietiniai armėnai Kalnų Karabache dažnai teikė prašymus būti prijungtiems prie Armėnijos TSR, tačiau SSRS vadovybė visuomet nesutikdavo, tad jokio dialogo nebuvo. Ištikus sovietmečio metus regiono priklausomumo klausimas buvo ignoruojamas. Dėl griežtų SSRS represijų nebuvo jokių karo ženklų kol SSRS nesuteikė daugiau laisvių šalyje esantiems gyventojams. Tačiau viskas pasikeitė XX a. devinto dešimtmečio pabaigoje sovietams paskelbus „Glasnost“ politiką – siekiant atvirumo, skaidrumo ir suteikiant žmonėms daugiau politinių laisvių. Ši reforma turėjo nenumatytų pasekmių. „Glasnost“ žmonėms suteikė laisvę ne vien teigiamiems dalykams bet ir neapykantai. Seni nesutarimai ir vėl atsinaujino,

tarp kurių buvo Kalnų Karabacho klausimas tarp Armėnijos ir Azerbaidžano. 1988 m. Kalnų Karabacho vietiniai armėnai surengė referendumą tapti nepriklausoma valstybe ir 99,98 % balsavusiųjų pasisakė „už“, atgaivinat dešimtmečius užtildytą konfliktą. Pačioje Armėnijoje žmonės pradėjo atvirai palaikyti Kalnų Karabacho suvienijimo su Armėnija idėją. Tačiau Azerbaidžano gyventojai sureagavo su kontr-protestais ir neužilgo Kalnų Karabache prasidėjo smurtiniai konfliktai. Žlugus Sovietų Sąjungai Armėnija ir Azerbaidžanas paskelbė nepriklausomybę (1 priedas), ko pasekoje konfliktas virto į atvirą karą, dabar žinomą kaip Pirmuoju Kalnų Karabacho karu, trukusiu nuo smurto pradžios 1988 m. iki 1994 m. gegužės mėnesio. Apie 20 tūkst. žmonių žuvo ir virš 1 milijono gyventojų ties Kalnų Karabachu buvo priversti palikti savo namus. 1994 m. Armėnijai laimėjus konfliktą abi pusės pasirašė paliaubas ir konfliktas tapo „išaldytu“ beveik 3 dešimtmečius. Armėnija per Pirmąjį Kalnų Karabacho karą okupavo net keletą aplinkinių Azerbaidžano regionų tarp Armėnijos ir Kalnų Karabacho. Ši okupacija privertė šimtus tūkstančių azerų palikti savo namus. Paliaubas tarpininkavo Rusija, kuri buvo formali Armėnijos sąjungininkė, tačiau turėjo ir gerus diplomatinius santykius su Azerbaidžanu. Rusijos rolė visad buvo dviprasmė, nes nors ir Rusija buvo pagrindinis mediatorius, tačiau jie turėjo savo tikslą – išlaikyti regione įtaką ir vėl jame turėti savo karinių pajėgų. Nors Rusijai visgi nepavyko išsiųsti savo karių į regioną pagal 1994 m. sutartį, tai visgi nulėmė naujos tarptautinės grupės įkūrimą su Prancūzija ir JAV – siekiant rasti ilgalaikį sprendimą į susiklosčiusį konfliktą. Tačiau Armėnija ir Azerbaidžanas nesutiko derėtis. Vietoje to, Armėnija pervadino buvusius azerų okupuotų regionų miestus ir juose pakeitė tautinę sudėtį išvarant vietinius azerus ir atkraustant iš Armėnijos etninius armėnus. Armėnijos ir Kalnų Karabacho lyderiai dažnai skelbė norą susivienijimui, tačiau tai niekad neįvyko. Tuo tarpu Azerbaidžanas planavo grįžimą. Nuo 2008 m. iki 2019 m. Azerbaidžanas išleido apie 22 mlrd. eurų kariuomenės plėtrai, modernizacijai. Tai buvo 6 kartus didesnis biudžetas kariuomenei nei Armėnijos. Visą šį laiką Azerbaidžanas kartojo Kalnų Karabacho teisėtą priklausomumą jiems. Ties pasieniu, fronto linija abi šalys pastoviai laikė karines pajėgas, kur tam tikrais periodais įvykdavo vietiniai apsišaudymai. 2016 m. įvyko Keturių dienų karas, kuris ir tevyko 4 dienas ir nepasiekė jokių pokyčių. Konfliktas buvo laikomas „užšaldytu“, tačiau tai nėra teisingas išsireiškimas. Jei ir būtų galima šį konfliktą apibūdinti vienu žodžiu, tai jis būtų „rusenantis“. Ir galiausiai „rusenantis“ konfliktas „užsidegė“.

2020 m. liepos mėnesį atsinaujinus kariniams susirėmimams, Turkija kaip artima Azerbaidžanui Tiurkų kalbos valstybė ir pastaruosius metus vis daugiau besireiškianti įvairiuose konfliktuose (Libijos bei Sirijos civiliniuose karuose) karinė galia – pasinaudojo galimybe ir už „simbolinę“ kainą pardavė Azerbaidžanui daug modernios karinės technikos, kaip kad bepiločius dronus. Tad, su Turkijos parama Azerbaidžanas atnaujino „rusenantį“ Kalnų Karabacho konfliktą. Vien per pirmą savaitę azerų kariai atstūmė armėnų pajėgas 20 kilometrų į jų kontroliuojamą teritoriją nuo beveik 3 dešimtmečius prieš tai buvusios fronto linijos. Po poros savaičių azerų pajėgos pietinėje Kalnų Karabacho dalyje buvo vos per 10 kilometrų nuo pačios Armėnijos teritorijos pasienio. Karas nebuvo sąžiningas. Armėnų pajėgos kovėsi kiek išgalėjo, tačiau jos buvo beginklės prieš azerų mirtinus bepiločius dronus. Lapkričio 8 dieną Azerbaidžanas pasiekė didžiausią pergalę – buvo užimtas istorinis azerų miestas Šuša, vos 15 kilometrų nuo Artsako Respublikos sostinės Stepanakerto. Tada Armėnija oficialiai pasidavė. Naujos paliaubos labai stipriai pakeitė Kalnų Karabacho regiono kontrolę (1 priedas). Buvo nuspręsta, jog Azerbaidžanas pasiliks per 2020 m. atkovotas teritorijas. Rusija kaip Armėnijos sąjungininkė nesutiko padėti Armėnijai, kol karas nevyksta Armėnijos teritorijoje, ne Kalnų Karabacho. Tačiau Rusija ir vėl tarpininkavo konflikto pabaigą – 2 tūkst. rusų karių buvo išsiųsti kaip taikdariai į vis dar armėnų kontroliuojamą Kalnų

Karabacho dalį, o į Azerbaidžano atgautą pietinę Kalnų Karabacho dalį buvo atsiųsta Turkijos taikdarių.

2 pav. Kalnų Karabacho vaizdavimo žemėlapiuose kartoschema
(sudaryta darbo autoriaus, 2022).

Pats Kalnų Karabacho vaizdavimas žemėlapiuose yra tiesmukas – beveik visa tarptautinė bendruomenė šį regioną vaizduoja kaip dalį Azerbaidžano (2 pav.), kadangi nėra nei vienos JTO narės, kuri pripažintų Kalnų Karabacho Artsako Respublikos nepriklausomybę, įskaitant Armėnija. Tačiau nors ir regioną nepripažįsta nei viena JTO narė, Artsako Respubliką pripažįsta 3 kiti, irgi tarptautinės bendruomenės nepripažįstami regionai – Abchazija, Pietų Osetija, Padniestrė bei 12 JAV valstijų, tad šios šalys bei valstijos Kalnų Karabachą vaizduoja atskirai kaip Artsako Respubliką – su visa jos deklaruota teritorija (2 pav.). Šis vaizdavimas yra pats rečiausias ir tenaudojamas minėtų šalių, valstijų. Kiek dažnesnis variantas yra, kai Kalnų Karabachas vaizduojamas kaip ginčytina Artsako Respublikos teritorija, tačiau tik jos kontroliuojama teritorija, tai šis vaizdavimas yra naudojamas tik *de facto* esamas situacijas vizualizuojančiuose žemėlapiuose (2 pav.).

3.1.2 Kalnų Karabacho konflikto (ne)išsprendžiamumas

Nuo 2020 m. Azerbaidžanui laimėjus atsinaujinusį karinį konfliktą – konfliktas lieka neišspręstas. Kalnų Karabachas lieka padalintas – azerų kontroliuojama pietinė dalis ir šiaurinė – armėnų. Konfliktas tampa dar labiau kompleksiniu, kadangi nėra aišku kaip bus ar turėtų būti pasiegtas su prieš 3 dešimtmečius atgal išvartomis azerų šeimomis ir dabar jau gyvenančiais armėnais prieš tai armėnų okupuotose azerų regionuose. Nuo 2021 m. iki dabar konfliktas ir vėl iš dalies atsinaujino azerų iniciatyva, tačiau šiuo atveju azerai puola jau nebe jiems teisiškai pripažintą teritoriją, o Armėnijos Respublikai priklausomas žemes ir jau užėmė 3 smulkias teritorijas ties Armėnijos-Azerbaidžano pasieniu, bendrai užimančias apie 41 km². Tad, teritorinio ginčo išsprendžiamumas tapo net dar sudėtingesnis. Viena iš Azerbaidžano siūlytų idėjų, jog Kalnų Karabachas taptų autonominiu regionu Azerbaidžano sudėtyje (2 priedas) nebėra patrauklus nei pergalę švenčiančiam Azerbaidžanui. Armėnijos noras susivienyti su Kalnų Karabachu be naujų karinių konfliktų tampa labai sunkiai įgyvendinamas dėl Azerbaidžano kategoriško prieštaravimo ir karinės grėsmės, tačiau jei ir pavyktų tai išsiderėti – regionas būtų padalintas (2 priedas). Tad, galiausiai tikėtina, jog Kalnų Karabacho konfliktas ir toliau nebus išspręstas ne vieną dešimtmetį, o išliks dabartinis *status quo*, t. y., azerų atgautos žemės pilnai integruotos į Azerbaidžano regionus, o likusi vietinių armėnų kontroliuojama Kalnų Karabacho valdžia išliks „nepriklausoma“ iki kol bus vykdomos taikos misijos ir neprasidės naujas kruvinas konfliktas. Tačiau augant Azerbaidžano bei jo

sajungininkų įtakai – įvykus naujam konfliktui net neabejojama Azerbaidžano pergalė ir jei taip įvyktų – regionas būtų inkorporuotas į Azerbaidžano sudėtį be jokios autonomijos (2 priedas).

Tad, Kalnų Karabacho teritorinis ginčas tarp Armėnijos ir Azerbaidžano lieka neišspręstas dėl kategoriško abiejų pusių politinio nusistatymo: Armėnijai reikalaujant Kalnų Karabacho nepriklausomybės ar suvienijimo su Armėnija, o Azerbaidžanui – išlaikyti Kalnų Karabachą šalies sudėtyje. Dėl didelės neapykantos viena kitai, prognozuojama, jog regionas dar patirs ne vieną karinį konfliktą. Tačiau dėl augančios Azerbaidžano karinės galios prognozuojama, jog regionas bus pilnai atkovotas azerų ir taps įprastu regionu Azerbaidžano sudėtyje arba bus išsiderėta autonomija bent dalyje buvusio Kalnų Karabacho (2 priedas). Tačiau jei Rusijos ir Turkijos taikdarių pajėgos regione sugebės išlaikyti taiką - regionas gali ir toliau likti padalintas tarp Azerbaidžano ir Armėnijos ir besitęstų esantis *status quo*.

3.2 Kipro sala

Kipras yra Viduržemio jūroje esanti 9,2 tūkst. km² pločio su apie 1,2 mln. gyventojų sala, geriausiai žinoma dėl savo balto smėlio paplūdimių ir skaidraus vandens. Tačiau pati sala turi komplikuoją istoriją bei dabartį. Politiškai sala yra padalinta tarp stačiatikių graikų Kipro Respublikos – JTO ir ES narės, ir musulmonų turkų Šiaurės Kipro Turkų Respublikos, niekieno, išskyrus Turkijos pripažįstama nepriklausoma valstybė, o likusio pasaulio – okupuota teritorija. Dėl komplikotos praeities Kipro sala iki dabar yra politiškai bei etniškai padalinta. JTO taikos palaikymo pajėgos Kipre veikia jau daugiau nei 50 metų, su įvairiais barjeriais, skiriančiais abi bendruomenes, kurios kadaise kartu dalinosi sala.

3.2.1 Kipro salos konfliktas

Kipras tapo toks kokį pažįstame dabar dėl 1974 m. vykusių dramatiškų įvykių, tačiau tai buvo tik begale metų vykdytų socialinių, politinių pokyčių pasekmė, o jos užuomazgos prasidėjo žymiai anksčiau. 1571 m. Osmanų imperija okupavo salą ir pirmą kartą per tūkstančius metų salos etninė sudėtis ėmė kisti: iš absoliučios graikų daugumos, saloje įsitvirtino turkų etninė mažuma. Ir ištisus šimtmečius nuo tada Kipras buvo Osmanų imperijos sudėtyje. Per šį laikotarpį elgesys su vietiniais graikais labai skyrėsi keičiantis valdovams. Vyko daug sukilimų prieš osmanų valdžią, tad graikai ir turkai retai gyveno darniai. XIX a. 3-ajame dešimtmetyje Graikija išsikovojo nepriklausomybę nuo osmanų. Kipro graikai tuo pačiu metu sukilo, tačiau jų sukilimas buvo osmanų sutriuškintas. Nuo 1878 m. Kiprą ėmė valdyti Britų imperija (3 priedas), kuri pagal slaptą sutartį su osmanais pasižadėjo, jog kilus karui su Rusijos imperija – britai saugos Osmanų imperijos teritorinį integralumą. Šios sutarties kaina osmanams buvo, jog Kiprą pradeda valdyti britai, nors ir *de jure* sala liko Osmanų imperijos dalis. Tačiau prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui Britų imperija ir Osmanų imperija tapo priešėmis, tad sala buvo pilnai britų formaliai aneksuota.

Nuo pat Graikijos nepriklausomybės atkūrimo didžioji dalis Kipro graikų siekė „enosis“ – susivienijimo su Graikija. Po Antrojo pasaulinio karo Britų imperijai darėsi vis sudėtingiau išlaikyti savo kolonijas dėl prasidėjusių dekolonizacijos procesų pasaulyje. Nors ir britų kolonijose vyko dekolonizacija – su Kipru buvo problema. Ši sala dažnai buvo įvardijama kaip „neskęstantis lėktuvnešis“ (angl. „unsinkable aircraft carrier“), kuris geografiškai buvo pernelyg didelės svarbos paprasčiausiai atsisakyti, kadangi iš Kipro paprasta pasiekti „karštuosius taškus“: Vidurio rytus, Izraelį, Sueco kanalą. Tad, nors ir Kipro graikai dažnai sukildavo prieš britų valdžią saloje, etniniai turkai buvo santykinai ramūs. Kipro turkai griežtai nenorėjo „enosis“. Praėjus dešimtmečiui po

Antrojo pasaulinio karo britų valdžia bandė Kiprui siūlyti savivaldą, išlaikant salą britų sudėtyje, t. y., suteikiant tam tikrą autonomiją. 1950 m. Kipre buvo išrinktas dabar žinomas kaip „Tautos tėvu“ pirmasis salos lyderis – Archbishop Makarios III. Tačiau tai netenkino vietinių graikų, kurių troškimas „enosis“ augo su metais. 1955 m. saloje susiformavo nacionalistinė partizanų organizacija, vadinama EOKA, kuri išvertus iš graikų reiškė „Kipro tautos išvadavimo organizacija“. Šios organizacijos tikslas buvo nutraukti britų valdymą Kipre ir galiausiai susivienyti su Graikija („enosis“). Pagrindinis „enosis“ šalininkas buvo Georgios Grivas – Kipre gimęs Antrojo pasaulinio karo graikų armijos veteranas. Šešto dešimtmečio pabaigoje britai saloje paskelbė nepaprastąją padėtį, kadangi anti-kolonistinis pasipriešinimas nepaliaujamai augo ir 1958 m., susikūrė EOKA organizacijai oponuojanti grupuotė TMT – Kipre turkų etninę mažumą sudarančių turkų įkurta Turkų Pasipriešinimo Organizacija. TMT organizacijos tikslas buvo salos padalijimas, divizija – „taksim“. Abi bendruomenės įprastai gyvendavo segreguotose apylinkėse ir Kipro turkų etninę mažumą norėjo salą politiškai padalinti.

Tad, Kipro graikai norėjo susivienijimo su Graikija, o Kipro turkai – salos padalijimo. Galiausiai nutiko tai, ko nei viena pusė nenorėjo – salos nepriklausomybė. Kipro Respublikos prezidentas buvo graikas ir viceprezidentas turkas. Archbishop Makarios III, kuris 1957 m. buvo ištremtas į Seišelius dėl „enosis“ propagavimo, po metų grįžo ir tapo pirmuoju Kipro Respublikos prezidentu. 1960 m. Kipras tapo nepriklausoma respublika (3 priedas), tačiau iš tiesų sala vis dar nebuvo laisva. Graikija, Turkija ir Jungtinė Karalystė vis dar turėjo didelę įtaką Kipro politikoje, šios šalys buvo vadinamos šalimis „laiduotojomis“ (angl. „guarantors“), jos pasirašė įvairias sutartis, suteikiančias Kiprui nepriklausomybę. Beje, kipriečiai taip ir niekada nevaldė visos salos, kadangi britai pasiliko žemes, kuriose buvo įkurtos jų karinės bazės.

Kipro nepriklausomumo sutartys uždraudė šaliai susivienyti su bet kuria kita šalimi (t. y., jokio „enosis“) ir kiekviena iš trijų „laiduotojų“ šalių turėjo teisę kištis į Kipro politiką siekiant išlaikyti *status quo*, t. y., Kipro Respublikos nepriklausomumą. 1963 m. Kipro prezidentas Archbishop Makarios III pateikė įvairių konstitucinių pokyčių, neva dėl valdžios neveiklumo, kurie panaikintų daug teisių turkų etninei mažumai. Tai lėmė atviro smurto proveržį tarp etninių graikų ir turkų Kipre. Daug EOKA organizacijos griežtų šalininkų siekė atsikratyti saloje esančių turkų, kuriuos jie laikė „nepageidaujamaisiais“. Smurto proveržiai pasiekė aukščiausią tašką 1963 m. gruodžio mėnesį, dabar žinomą kaip „Kruvinomis Kalėdomis“, per kurias žuvo šimtai abejose pusėse. Tūkstančiai Kipro turkų buvo išvaryti iš jų kaimų ir daugelis tiesiog paliko salą, o šimtai turkų buvo paimti įkaitais. 1964 m. JTO priimta rezoliucija nusprendė, jog bus dislokuotos taiką palaikančios pajėgos, kadangi sala buvo per žingsnį nuo civilinio karo ar net karo tarp dviejų NATO narių – Graikijos ir Turkijos. Tačiau JTO taikdariai nesugebėjo sustabdyti bręstantį smurtą ir abi bendruomenės galiausiai buvo fiziškai atskirtos tarp šalies sostinės Lefkosijos. Be minėtų šalių įtaką Kipro vidaus politikai vykdė ir JAV centrinė žvalgybos valdyba CIA. Kadangi buvo aišku, jog 1960 m. nepriklausomybės sprendimas neveikė, JK ir JAV slapta diskutavo planą padalinti salą ir buvo rengiamas atsarginis planas padrašinant Turkiją, jog ši pradėtų invaziją į Kiprą ir užimtų iš anksto sutartą salos dalį. Tačiau invazija taip ir neįvyko, bent jau ne taip, kaip buvo planuota. Šis planas buvo rengiamas Šaltojo karo įkarštyje, kai Turkijos buvimas saloje bent jau neleistų Kiprui patekti į sovietų įtakos sferą, kadangi Kipro prezidentas jau buvo pagarsėjęs kontraversijomis, kad mezgė diplomatinius santykius su Rytų Europos komunistinėmis šalimis.

1967 m. Graikijos valdžia per perversmą buvo perimta kraštutinių dešiniųjų karinės chuntos. Tad, nors ir prezidentas buvo aktyvus „enosis“ šalininkas, jis nenorėjo susivienijimo su karine diktatūra Atėnuose. Tai lėmė begalę nesutarimų tarp jo ir EOKA lyderio George Grivas, kuris vis tik išliko griežtas „enosis“ šalininkas. Per ateinančius pora metų net 5 kartus buvo pasikėsinta į

Archbishop Makarios III gyvybę, norint nuversti jo valdžią ir toliau siekti „enosis“. 1974 m. Kipro žvalgyba sužinojo apie dar vieną planą norint nuversti dabartinę valdžią, tačiau šiuo atveju tai buvo Graikijos siekis, kurioje vėl įvyko kitos karinės chuntos perversmas. Ir šiai Graikijos valdžiai pavyko, su Kipro nacionalinės gvardijos pagalba Kipre įvyko perversmas – buvęs Kipro prezidentas Archbishop Makarios III buvo nuskraidintas į Londoną, o jį pakeitė Nikos Sampson – buvęs EOKA egzekucinio būrio narys, kovojęs prieš britų valdžią šeštajame dešimtmetyje. Vėliau paaiškėjo, jog JAV Centrinė Žvalgybos Valdyba (CŽV) iš anksto žinojo apie perversmo planus, tačiau nesiėmė jokių priemonių tam užkirsti, o tyliai palaikė Archbishop Makarios III pakeitimą dėl jo sąsajų su komunizmu.

Tačiau Turkija buvo įsiutusi dėl perversmo ir aiškiai parodė savo ketinimus, jog vykdys invaziją į Kiprą. Turkija citavusi Garantijos sutartį (1960 m. Kipro nepriklausomybės sutarties sąlygas), kurioje teigta, jog „visos 3 šalys „laiduotojos“ turi teisę imtis veiksmų su tikslu atkurti Kipro nepriklausomybės sutartas sąlygas“. Praėjus vos 5 dienomis po perversmo – Turkijos kariai išsilaipino Kipre. Pradinė invazijos fazė truko 2 dienas, kadangi JTO Saugumo Taryba per skubų posėdį nusprendė paskelbti paliaubas. Per šias dienas Turkijai pavyko okupuoti apie 3 % Kipro teritorijos. Abi karinės diktatūros, t. y., Kipre ir Graikijoje - buvo nuverstos dėl pradėtos invazijos. Buvo bandymai išspręsti susiklosčiusią situaciją diplomatiškai, tačiau niekas nepavyko. Iki tol tarptautinė bendruomenė atvirai palaikė Turkiją ir Kipro turkus, kadangi Kipro valdžioje buvo perversmas su siekiu susivienyti su Graikija prieš Kipro turkų valią. Tačiau situacija greit vėl pakito. Tų pačių 1974 m., rugpjūčio 14 dieną Turkija pradėjo antrą fazę invazijos, dabar žinomą kaip Antrąją Atilos Operaciją (angl. Operation Attila Two). Per ją Turkijai pavyko užimti net 37 % salos. O užimta teritorija sudarė net 70 % Kipro BVP. Bet koks Turkijos palaikymas po šios invazijos žlugo, visa tarptautinė bendruomenė pasmerkė Turkijos invaziją. Pagal 1960 m. Garantijos sutartį Turkija turėjo teisę panaudoti karinę galią, tačiau tik su tikslu apsaugoti Kipro nepriklausomybę, teritorinį integralumą, ką galiausiai Turkija padarė priešingai užimant net 37 % salos ir taip *de facto* padalijo šalį (3 priedas).

Galiausiai nebuvo imtasi jokių realių veiksmų pakeisti susiklosčiusią situaciją. JK buvo svarstymų visiškai atsitraukti iš Kipro, o tai labai neramino JAV, kuri bijojo, jog sala paklius į SSRS įtakos sferą. Tad, Turkijai užėmus didelę dalį Kipro užtikrino NATO pajėgų buvimą saloje kas galiausiai ir lėmė, jog nebuvo imtasi priemonių sugrąžinti Kipro teritorinį integralumą. Po konflikto JTO suorganizavo turkų gyventojų perkėlimą iš pietų Kipro į turkų okupuotą dalį ir priešingai, etniškai padalinant salą. Negana to, Turkija skatino tūkstančius savų piliečių kraustyti iš Anatolijos į turkų 1983 m. pasiskelbusią Šiaurės Kipro Turkų Respubliką, nors tai ir buvo griežtas Ženevos konvencijos 49 straipsnio pažeidimas. Turkų paskelbta „respublika“ negavo jokio tarptautinio pripažinimo, išskyrus iš pačios Turkijos.

3 pav. Kipro salos vaizdavimo žemėlapiuose kartoschema (sudaryta darbo autoriaus, 2022).

Tad, dabar Kipro salos vaizdavimas žemėlapiuose gali būti kompleksinis arba labai paprastas (3 pav.). Sudėtingiausias Kipro salos vaizdavimas yra rečiausiai sutinkamas, tačiau parodantis *de facto* esančią situaciją saloje: pietinę salos dalį sudaro ją kontroliuojanti Kipro Respublika, šiaurinę dalį Šiaurės Kipro Turkų Respublika, o per salos vidurį, tarp abiejų pusių – Jungtinių Tautų administruojama buferinė zona bei pačioje pietinėje ir pietrytinėje salos dalyse esančios Jungtinės Karalystės suverenios užjūrio teritorijos Akrotiris ir Dekelija. Dažnesnis variantas yra, kai pietinėje dalyje vaizduojama Kipro Respublika, o šiaurinėje – Šiaurės Kipro Turkų Respublika, tačiau šis vaizdavimas yra netiksliausias, kadangi nėra vaizduojama nei *de jure* nei pilnai *de facto* esanti situacija. Šį vaizdavimą daugiausiai naudoja Turkija ir Šiaurės Kipro Turkų Respublika. Tačiau pats populiariausias variantas yra, kai visa sala vaizduojama kaip Kipro Respublika, remiantis *de jure* tarptautinės bendruomenės pripažinimu.

3.2.2 Kipro salos konflikto (ne)išsprendžiamumas

Praėjus 3 dešimtmečiams salos padalinimas išliko. 2004 m. Kipro Respublika įstojo į ES ir buvo tikimasi, jog tai reikš salos suvienijimą. Tais pačiais metais buvo surengtas Annano planas, kuriuo buvo siekiama suvienyti salą įkuriant vieną federacinę valstybę, kurią sudarytų 2 subjektai su minimaliais teritoriniais pokyčiais (Kipro graikams grąžinant iki 10 % teritorijos, kurioje prieš turkų invaziją graikai sudarė absoliučias daugumas) (4 priedas). Abi pusės po aršių diskusijų buvo sutarusios vykdyti šį planą, tačiau prieš pradėdant jį įgyvendinti buvo surengti referendumai abiejose pusėse dėl salos suvienijimo, tačiau nors ir 65 % balsavusiųjų turkų pritarė federacijos įkūrimui – Kipro Respublikoje vykusiam referendume net 76 % balsavusiųjų graikų nepritarė ir planas žlugo, ir iki pat šiandien Kipras liko padalintas. Kipro Respubliką sudaro 98,8 % Kipro graikų, o Šiaurės Kipro Turkų Respublikoje 99,2 % turkų. Tai labai apsunkina salos išsprendžiamumo situaciją. Vienas iš sprendimų ir toliau lieka – salos susivienijimas sukuriant federacinę valstybę. Tačiau to ir dabar griežtai nenori Kipro graikai, kurie teigia, jog pirmiausia Turkijos pajėgos turėtų atsitraukti iš salos ir Turkijos naujakuriai, kurie įvairiai vertinant dabar sudaro nuo pusės iki dviejų trečdalių Šiaurės Kipro Turkų Respublikos gyventojų – turi palikti salą. To padaryti Turkija ir Šiaurės Kipro Turkų Respublika nesutinka. Kitas siūlomas sprendimas būtų dviejų šalių sprendimas padalinant salą, t. y., pietinę salos dalį valdytų graikų valstybė, o šiaurinę – turkų, kas reikštų dabartinės padėties tęsimą, bet tarptautinei bendruomenei pripažįstant Šiaurės Kipro Turkų Respubliką kaip nepriklausomą valstybę, tačiau to nenori nei Kipro Respublika, nei Graikija. Šią idėją labai palaiko Šiaurės Kipro

Turkų Respublika ir Turkija. Ilgainiui prognozuojama, jog Kipras kažkada taps federacine šalimi, o Kipro graikų kadaise siektas troškimas „enosis“ su Graikija, deja, bet nebeįmanomas nepadalijus salą. Tačiau augant Turkijos įtakai regione yra nuogąstaujama, jog delsiant išspręsti šį Kipro salos teritorinį ginčą – Turkija kaip „gelbėtoja“ paprasčiausiai prisijungs Šiaurės Kipro Turkų Respubliką prie savo šalies, kaip kartą Turkijos prezidentas Recepas Tajipas Erdoganas 2012 m. ir pareiškė, jei situacija ir toliau nebus sprendžiama.

Tad, Kipro salos teritorinis ginčas tarp Kipro Respublikos ir Šiaurės Kipro Turkų Respublikos lieka neišspręstas dėl Kipro graikų kategoriško nusistatymo prieš bet koki salos padalinimą. Tačiau dėl besitęsiančios *status quo* neabejojama, jog norint išspręsti šį ginčą Kipro graikai turės sutikti su tam tikrais kompromisais ir galiausiai tikėtina, jog ginčas bus išspręstas įkuriant vieną federacinę valstybę, kurią sudarytų dabartiniai 2 regionai su minimaliais teritoriniais pokyčiais.

3.3 Izraelis ir Palestina

Yra plačiai paplitęs mitas, jog Izraelio-Palestinos konfliktas jau tęsiasi daugelį amžių dėl religinės neapykantos viena kitai. Nors ir religija turi įtaką konfliktui, didžiausią problemą kelia konfliktas dėl teritorijos, dėl kurios nesutaria dvi tautos: žydai izraeliečiai ir musulmonai palestiniečiai. O pats konfliktas iš tiesų tesiekia tik daugmaž vieną amžių, nuo XX a. pirmojo dešimtmečio. Tad, apie 22 tūkst. km² plotį ir apie 10 milijonų gyventojų sudaranti teritorija dėl kurios abi tautos kovoja yra Artimuosiuose Rytuose, Viduržemio jūros rytinėje pakrantėje. Šią teritoriją iš šiaurės riboja Libanas, iš šiaurės rytų – Sirija, iš rytų – Jordainija bei iš pietvakarių – Egiptas.

3.3.1 Izraelio ir Palestinos konfliktas

Tad, ties rytine Viduržemio jūros pakrante esanti teritorija, dabar vadinama Izraeliu ar Palestina, buvo Osmanų imperijos valdoma ištisus šimtmečius. Šis regionas buvo religiškai įvairialypis, nes nors ir daugumą sudarė musulmonai ir krikščionys, tačiau buvo ir žydų mažumos, kurios gan taikiai viena su kita sugyveno. Tačiau XX a. pradžioje tai kito dvejopai. Pirma, vis daugiau ir daugiau žmonių šiame regione pradėjo save identifikuoti nebe tiesiog etniniais arabais, bet palestiniečiais – atskiru etnosu. Tuo pačiu metu Europos žydai jungėsi į žydų tautinį judėjimą – Sionizmą, kuris teigė, jog judaizmas nėra vien religija, tačiau ir tautybė, kuri nusipelno turėti savo tėvoniją. Po šimtmečius trukusių įvairių persekiojimų, daugelis žydų tikėjo, jog žydų valdoma valstybė yra vienintelė išeitis. Ir šią išeitį jie matė savo istorinėje tėvonijoje Vidurio Rytuose. Per pirmąją porą XX a. dešimtmečių tūkstančiai europiečių žydų persikėlė gyventi į Palestiną. Po Pirmojo pasaulinio karo, sužlugus Osmanų imperijai britai ir prancūzai pasidalijo Vidurio Rytus ir britai pasiėmė savo kontrolei vadinamą Palestinos Britų Mandatą. Iš pradžių britų valdžia leido žydams imigruoti, tačiau vis daugiau žydų atsikeliant ir užimant daugiau darbų žemės ūkyje, įtampa tarp žydų ir arabų pradėjo augti. Abi pusės pradėjo užsiimti nusikalstamomis veikomis viena prieš kitą, tad ties XX a. ketvirtu dešimtmečiu britai pradėjo limituoti žydų imigraciją. To pasekoje pradėjo formotis įvairūs kariniai žydų padaliniai, kurie kovojo prieš vietinius arabus ir britų valdžią. Per Antrąjį pasaulinį karą dėl vokiečių vykdyto žydų holokausto dar daugiau žydų pabėgo iš žemyninės Europos į Britų Palestiną, kur žydai atsikeldami savotiškai pratinę pasaulio visuomenę, kad netolimoje ateityje susikurs žydų valstybė. Sektiniam smurtui beaugant tarp žydų ir arabų, 1947 metais Jungtinių Tautų organizacija patvirtino planą padalinti Britų Palestiną į dvi atskiras valstybes: žydams – Izraelį, arabams – Palestiną (5 priedas). Jeruzalės miestas kur žydai, musulmonai ir krikščionys turi savo

šventų vietų – turėjo tapti specialia tarptautine zona. Plano dėka žydai turėjo gauti savo valdomą žydų valstybę, arabai – Palestiną ir taip užbaigti sektinį smurtą, kurį britai jau nebepajėgė sukontroliuoti.

Žydai sutiko su JTO siūlomu planu ir paskelbė Izraelio nepriklausomybę. Tačiau šio regiono arabai priėmė JTO planą kaip dar vieną europiečių kolonizacijos bandymą pavogti jų žemę. Daugelis arabų valstybių, kurios pačios ką tik buvo gavusios nepriklausomybę, paskelbė Izraeliui karą – siekdamos nugalėti ir įkurti visoje buvusioje Britų Palestinoje suvienytą arabų valstybę Palestiną. Arabų netikėtumui, naujoji žydų valstybė Izraelis – laimėjo karą, dabar vadinamu 1947-1949 m. Palestinos karu. Karo metu žydai atlaikė priešų puolimą ir privertė atsitraukti nuo valstybės sienų, numatytų JTO plane, kurio pasekoje žydai užėmė vakarų Jeruzalę ir daugelį kitų teritorijų, kurios pagal planą turėjo tapti Palestinos dalimi. Karo metu žydai atlaikė priešų puolimą ir šiuos atstūmė net toliau valstybės sienų (5 priedas), numatytų JTO plane, kurio pasekoje žydai užėmė vakarų Jeruzalę ir daugelį kitų teritorijų, kurios pagal planą turėjo tapti Palestinos dalimi. Žydai taip pat išvarė didelius skaičius palestiniečių iš jų namų, sukurdami milžinišką pabėgėlių populiaciją, kurių palikuoniai net dabar sudaro apie 7 milijonus gyventojų. Karo pabaigoje Izraelis kontroliavo visą buvusią Palestinos teritoriją, išskyrus Gazos ruožą, kurį kontroliavo Egiptas, ir Vakarų Krantą, pavadintą taip dėlto, kad ši teritorija yra į vakarus nuo Jordanijos upės, kurią kontroliavo Jordanija. Tai buvo pradžia dabar dešimtmečius besitęsiančio Izraelio-Palestinos konflikto. Per šį periodą daug žydų, kurie buvo arabų dominuojamose valstybėse – buvo per prievartą išvaryti iš šalies, ko pasekoje jie persikėlė į Izraelį.

1967 m., tarp Izraelio ir kaimyninių arabų valstybių įvyko dar vienas karas, dabar žinomas kaip Šešių dienų karas. Šiam karui pasibaigus, Izraelis ir vėl buvo pergalingas, užėmė: Sirijos Golano aukštumas, Jordanijos Vakarų Krantą ir Egipto Gazos ruožą bei visą Sinajaus pusiasalį (5 priedas). Izraelis dabar okupavo visas palestiniečių teritorijas, įskaitant ir visą Jeruzalę su visomis šventovėmis. To pasekoje Izraelis tapo atsakingas už taikų sugyvenimą kartu su palestiniečiais, su kuriais jie kovojo jau dešimtmečius.

1978 m. Izraelis ir Egiptas pasirašė JAV tarpininkautą Camp David sutartį, po kurios Izraelis grąžino Egiptui Sinajaus pusiasalį dėl taikos sutarties nuostatų. Tuomet tai buvo labai kontraversiška arabų pasaulyje. Dėl arabų neapykantos Egipto prezidentas Anvaras Sadatas per teroristinį išpuolį buvo nužudytas, tačiau tai savotiškai ir davė pradžią didesnei arabų-žydų konflikto pabaigai. Per ateinančius pora dešimtmečių kitos arabų valstybės palaipsniui pradėjo taikiai sugyventi su savo kaimyne Izraeliu, nors jei ir formaliai nebuvo pasirašytos taikos sutartys. Tačiau Izraelio armija ir toliau okupavo palestiniečių teritorijas Vakarų Krante ir Gazoje ir tada šis konfliktas iš arabų-žydų tapo palestiniečių-žydų.

Septintajame dešimtmetyje susiformavo Palestinos išsivadavimo organizacija, kuri siekė įkurti Palestinos valstybę kovodama prieš Izraelį net ir vykdant teroristinius išpuolius. Iš pradžių Palestinos išsivadavimo organizacija (PIO) tvirtino, jog siekia visos buvusios Britų Palestinos teritorijos, kas reiškė, jog PIO siekė visiškai sunaikinti Izraelio valstybę. Kovos tarp Izraelio ir PIO vyko ištisus metus, net ir 1982 m., kai Izraelis įsiveržė į Libaną, norėdamas išvaryti PIO grupę iš Beiruto. Vėliau PIO teigė, jog sutiktų pasidalinti buvusią Britų Palestinos teritoriją tarp Izraelio ir Palestinos, tačiau konfliktas toliau tęsėsi.

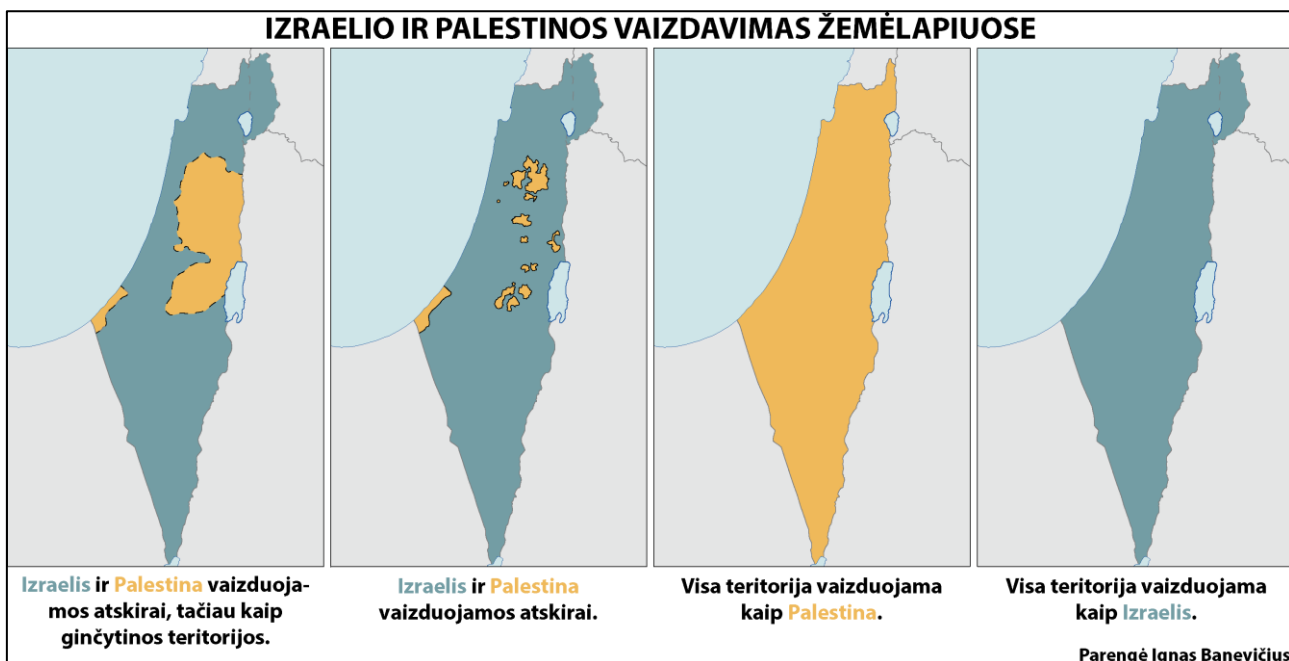
Visa tai vyko, kai Izraelio okupuotose teritorijose vyko dramatiškas pokytis – atsikraustė žydai. Šie žydai buvo vadinami naujakuriais, kurie įsikūrė Vakarų Krante ir Gazoje, neskaitant to, kad palestiniečiai griežtai to nenorėjo. Kai kurie žydai atsikraustė dėl religinių sumetimų, norėdami Izraeliui užimti kuo daugiau teritorijos, o kiti tiesiog dėl ekonominių sumetimų, kadangi žemė tose teritorijose buvo labai pigi – dažnai net valstybės subsidijuojama. Kai kurios gyvenvietės buvo miestai su tūkstančiais gyventų, kitos – mažos bendruomenės, giliai įsiterpusios Vakarų Krante. Naujakuriai buvo sekami ir saugomi Izraelio karių ir augant žydų naujakurių skaičiui, kai kurie

palestiniečiai buvo priversti palikti savo žemes ir taip buvo suskaldyta palestiniečių bendruomenė. Trumpalaikis rezultatas – okupacija palestiniečiams yra net dar labiau skausminga, sudėtingesnė. Ilgalaikis rezultatas – suskaldant palestiniečių gyvenamas teritorijas, palestiniečiams darosi vis sunkiau įgyvendinti savo tikslą – įkurti Palestinos nepriklausomą valstybę. Okupuotame Vakarų Krante yra šimtai tūkstančių naujakurių, nors tarptautinė bendruomenė šias naujakurių bendruomenes laiko nelegaliomis.

Devintojo dešimtmečio pabaigoje palestiniečių nepasitenkinimas pasiekė piką, kurio pasekmė buvo palestiniečių sukilimas Intifada, kuris arabų kalboje reiškia „sukilimą“, dabar istorijoje vadinama Pirmąja Intifada. Pirmoji Intifada prasidėjo nuo protestų ir įvairių boikotų, tačiau neilgai trukus perėjo į smurtą, ko pasekoje Izraelis atsakė karine jėga. Keletas šimtų izraeliečių ir virš tūkstančio palestiniečių žuvo. Pirmosios Intifados metu, palestiniečių grupuotė Gazos ruože, kuri PIO laikė pernelyg pasaulietiška ir kompromisine, įkūrė karinę grupuotę Hamas – agresyvią ekstremistinę grupę, kurios tikslas buvo Izraelio sunaikinimas. Dešimto dešimtmečio pradžioje buvo aišku, jog izraeliečiams ir palestiniečiams yra būtina nutraukti vykstantį smurtą ir lyderiai iš abiejų pusių pasirašė Oslo susitarimus. Šis susitarimas turėjo būti pirmas didelis žingsnis link Palestinos valstybės įkūrimo, kad vieną dieną Izraelis pasitrauks iš okupuotų teritorijų: Vakarų Kranto ir Gazos ruožo. Tačiau tai neįvyko, Izraelis neatsitraukė, o tiesiog palestiniečiams suteikė tam tikrus valdžios įgaliojimus, leidžiančius palestiniečiams truputėlį save valdyti tam tikrose vietose. Abejose pusėse buvo prieštaraujančiųjų šiems Oslo susitarimams. Hamas buvo išsiuntęs savižudžių narių, kurių tikslas buvo susisprogdinti ir galimai nutraukti Oslo susitarimus. Izraelio dešinieji protestavo taikos kalbas, rengė įvairius mitingus, per kuriuos tuometinį ministrą pirmininką Ichaką Rabiną vadino išdaviku ir naciū. Netrukus, kai Ichakas Rabinas pasirašė antrąjį dalį Oslo susitarimų, kraštutinių dešiniųjų pažiūrų izraelietis jį nušovė Tel Avive. Šis smurtas parodė, jog abiejų pusių ekstremistai gali panaudoti smurtą, norėdami sutrukdyti taikos procesui, siekdami išlaikyti nesibaigiantį konfliktą tarp abiejų pusių, kai šios siekia viena kitos sunaikinimą.

Tai yra šio konflikto dinamiškumas, kuris tebesitęsia iki šių dienų. Derybos, turėjusios užtvirtinti paskutines taikos detales, tęsėsi ištisus metus ir Camp David didžiųjų viršūnių susitikime 2000 m. nepasiekė užsibrėžtų tikslų. Palestiniečiai, suprasdami, jog taikos nebus, tais pačiais metais sukylo ir prasideda Antroji Intifada, besitęsianti iki 2005 m. Tačiau šiuo atveju Antroji Intifada buvo žymiai labiau smurtinė nei pirmoji. Jai pasibaigus žuvo daugmaž tūkstantis izraeliečių ir 3,2 tūkst. palestiniečių. Antroji Intifada iš esmės pakeitė visą konflikto matomą baigties eigą. Izraeliečiai tapo žymiai labiau skeptiški, kad palestiniečiai niekada nesutiks taikiai gyventi, tad net neverta bandyti. Izraelio politika kryo į dešinę ir šalis pastatė sienas, kontrolinius punktus, skirtus kontroliuoti palestiniečių judėjimą. Izraeliečiai nebesistengia išspręsti konfliktą, o jį suvaldyti. O palestiniečiai liko desperatiškoje situacijoje – derybos nepavyko, smurtas irgi nepavyko ir jie liko gyventi augančioje okupacijoje, be ateities kaip tautai.

Tais pačiais metais, t. y., 2005 m. Izraelio pajėgos atsitraukė iš Gazos ruožo, kurio valdymą netrukus užėmė Hamas ir trumpame pilietiniame kare atsiskyrė nuo PIO, padalijant Gazos valdymą nuo Vakarų Kranto. Ko pasekoje Izraelis Gazos ruožui įvedė žlugdančią blokadą ir nedarbingumas pakilo iki 40 %. Tai yra dabartinė konflikto padėtis, kuri yra tiesiogine prasme nepakenčiama palestiniečių. Vakarų Krante kur įsikuria vis daugiau ir daugiau naujakurių, palestiniečių situacija yra tik prastėjanti, o šių atsakas dažnai būna protestai, kai kurie ir smurtiniai, tačiau dauguma tiesiog nori gyventi normalų gyvenimą. Gazoje Hamas periodiškai turi įvairius mūšius su Izraeliu (ir 2022 m.), kurių pasekmės būna daug palestiniečių žūčių, įskaitant civilių.

4 pav. Izraelio ir Palestinos vaizdavimo žemėlapiuose kartoschema
(sudaryta darbo autoriaus, 2022).

Ties rytine Viduržemio jūros pakrante esanti Izraelio-Palestinos teritorija yra vaizduojama kompleksiškai (4 pav.). Tai yra todėl, kad abi šalys pripažįsta labai daug valstybių: Izraelį – virš 85 % JTO narių, o Palestiną – virš 70 %, kas reiškia, jog apie 70 % JTO narių pripažįsta abi šalys. Tad, labiausiai naudojamas variantas yra, kai Izraelis ir Palestina vaizduojamos atskirai – Palestina kaip ginčytina teritorija Vakarų Krante ir Gazos ruože, o likusioje teritorijoje Izraelis. Kiek retesnis variantas yra kai abi pusės yra vaizduojamos atskirai, tačiau tik jų kontroliuojamose žemėse, t. y., Vakarų Krante kaip Palestinos žemės vaizduojamos tik teritorijos, esančios jų kontrolėje (Zona A ir kartais Zona B). Rečiau variantai yra, kai visa teritorija vaizduojama kaip Palestina arba Izraelis – šį vaizdavimą naudoja kitą konflikto šalį nepripažįstančios valstybės.

3.3.2 Izraelio-Palestinos konflikto (ne)išsprendžiamumas

Izraelyje daugumos piliečių požiūris yra apatiškas ir jie okupaciją mato kaip priemonę, užtikrinančią taiką jų kasdiniame gyvenime, su akimirkomis trumpo, bet siaubingo smurto proveržiu. Politinė valia taikai yra labai maža, niekas nežino kaip šis konfliktas kės. Galbūt bus Trečioji Intifada. Galbūt palestiniečių valdžia išsirs. Tačiau su kuo visi sutinka, kad dabartinė situacija ilgai nesitęs, nes Izraelio vykdoma palestiniečių okupacija yra pernelyg nestabili ir jei niekas greitai metu nepasikeis, kas laukia ateityje gali būti neišmatuojamai blogiau. Tad, yra numatomos 2 pagrindinės išeitys kaip šis konfliktas galėtų būti išspręstas: vienos valstybės sprendimas ir dviejų valstybių sprendimas.

Vienos valstybės sprendimas reikštų, jog palestiniečiai ir žydai sudarytų vieną bendrą federacinę valstybę, kurioje žydai ir palestiniečiai būtų lygiaverčiai ir kartu augtų kaip skirtingos tautos, kultūros, tačiau tai yra labai netikėtina, atsižvelgus į abiejų tautų susipriešinimą. Labiau tikėtina, jog Izraeliui prisijungus likusias teritorijas ir suteikus šokią tokią autonomiją palestiniečiams kaip kad dabar yra Vakarų Krante – palaiptui palestiniečiai būtų asimiliuojami, žydų naujakurių dėka palestiniečiai sudarytų mažumas savo teritorijose kol galiausiai jų nebeliktų.

Tačiau dviejų valstybių sprendimas irgi nereikštų nieko gero palestiniečiams. Idealoje situacijoje iš Gazos ruožo ir Vakarų Kranto būtų įkurta palestiniečių valstybė, su neutraliu keliu, prižiūrimu taiką palaikančių pajėgų, leidžiančiu abejoms teritorijoms susisiekti. Problema šio scenarijaus yra, kad net dabar naujakurių dėka žydai jau sudaro trečdalį Vakarų Kranto gyventojų ir šis skaičius nuolat auga, todėl Izraelis tikrai nesutiktų su visu Vakarų Kranto perleidimu.

Izraelio-Palestinos teritorinis ginčas išlieka neišspręstas dėl iš pat pradžių palestiniečių nenoro pasidalinti teritorija, tačiau ilgainiui Izraelis prisidėjo prie problemų kurstymo ir dabar abi puses galima tolygiai kaltinti susidariusia situacija. Yra numatomos blogos prognozės palestiniečiams – savaiminė asimiliacija arba visiškas nepriklausomumas tik Gazos ruože (6 priedas).

3.4 Vakarų Sahara

Vakarų Saharos regionas yra šiaurės vakarų Afrikos pakrantėje, į pietryčius nuo Ispanijos Kanarų salų. Daugelis ši regioną turbūt pastebime įvairiuose statistiniuose žemėlapiuose, kuriuose ši teritorija dažnai atvaizduojama pilkšvai – „nėra jokių duomenų“. Tai yra dėl to, nes Vakarų Sahara – ginčijama teritorija. Nors ir dydžio atžvilgiu beveik prilygstanti Jungtinei Karalystei arba keturioms Lietuvoms, Vakarų Saharą teturi daugmaž 567 tūkst. gyventojų ir yra viena rečiausiai apgyvendintų pasaulio regionų. Neskaitant to, kad didžioji dalis Vakarų Saharos yra karštos, sausos, neapgyvendintos dykumos, dvi skirtingos šalys kovoja dėl jos valdymo – Marokas bei Polisario Frontas.

3.4.1 Vakarų Saharos konfliktas

Tad, viena iš šalių yra Marokas, kuris laiko Vakarų Saharą integralia dalimi savo valstybės – Pietinėmis Provincijomis. Kita šalis yra Polisario Frontas – tautinis arabų sukilėlių išsivadavimo judėjimas, kovojantis dėl Vakarų Saharos nepriklausomybės kaip Saharos Arabų Demokratinės Respublikos. Dabar apie 80% regiono valdo Marokas, įskaitant beveik visą kranto liniją ir natūralius gamtinius resursus. Marokiečiai pastatė sieną Vakarų Saharoje, kuri atskiria regioną į: marokiečių kontroliuojamą, jų vadinamą „Laisvąją Zoną“ (angl. Free Zone) ar „Išlaisvintas Teritorijas“ (angl. Liberated Territories) ir Polisario Fronto kontroliuojamą dalį.

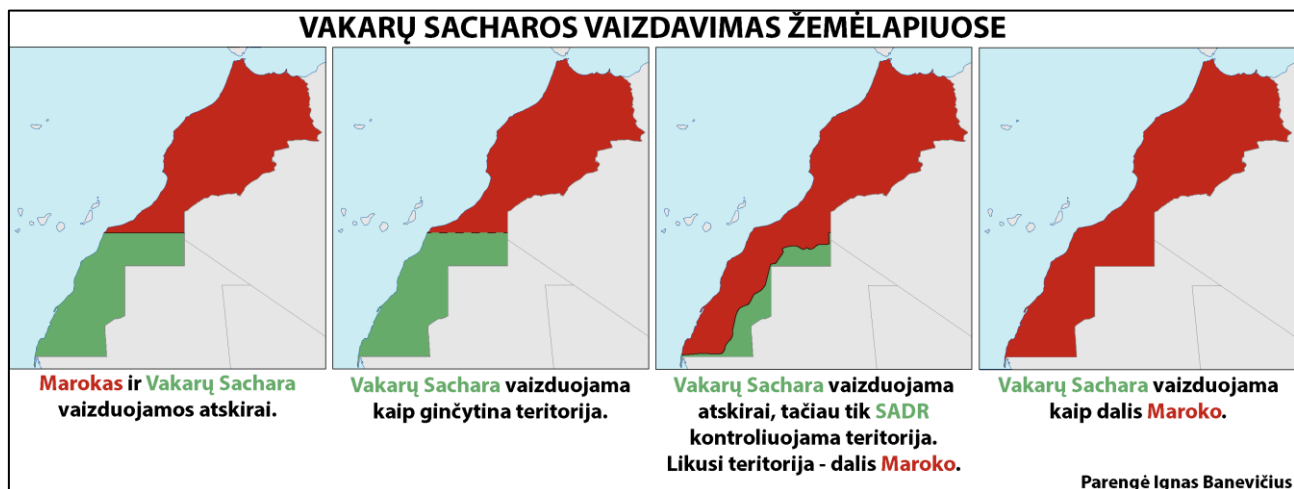
Tačiau nors ir Polisario Frontas kontroliuoja apie 20% teritorijos, jų būstinė, „sostinė“ iš tiesų yra Tindufas, pietvakarių Alžyre, valstybėje, kuri yra stipri Polisario Fronto sąjungininkė (7 priedas).

Tai yra dėl to, kad Polisario kontroliuojama dalis Vakarų Saharos yra beveik išimtinai neginamos dykumos. Teritorinio disputo kilmė siekia XIX a. pab., kai Vakarų Europos šalys pradėjo kolonizuoti Afrikos žemyną. Pats kolonizacijos procesas buvo reguliuojamas, siekiant išvengti karinių konfliktų tarp europiečių. 1884 m. vykusioje Berlyno konferencijoje buvo nuspręstas žemyno pasidalinimas. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą 1914 m. pradžioje apie 90% Afrikos žemyno buvo europiečių kolonijinėje kontrolėje. Nors ir didžioji dalis žemyno atiteko britams ir prancūzams, Vakarų Sahara atiteko Ispanijai, kurios kontrolėje ši teritorija vadinosi Ispanų Sahara (7 priedas). Po Antrojo pasaulinio karo pabaigos 1945 m. buvo įkurta Jungtinių Tautų organizacija. Jungtinių Tautų organizacija buvo sukurta norint išlaikyti tarptautinę taiką ir skatinti žmonių teises. Kolonizacija be jokių abejonių kontrdiktavo JTO principams, todėl JTO griežtai nusiteikusi prieš kolonizaciją kaip ir nurodoma Jungtinių Tautų Organizacijos chartijos 73 straipsnyje. Per XX a. 7-tąjį dešimtmetį JTO 1514 rezoliucijos pastangomis buvo įkurtas Specialus Dekolonizacijos Komitetas ir vyko Afrikos dekolonizacija. Iki 1980 m. Afrika buvo dekolonizuota, išskyrus – Vakarų Sahara. 1956 m. Marokui tapus suverenia valstybe nuo Prancūzijos ir Ispanijos, iš karto po nepriklausomybės atkūrimo

Marokas pareiškė, jog Ispanų Sahara buvo integrali ikikolonijinio Maroko dalis ir todėl jiems ši teritorija turi teisėtai priklausyti. Po daugmaž vienerių metų Mauritanija pareiškė panašius pareiškimus, jog Ispanų Sahara – yra jų ir turi teisėtai jiems priklausyti, o tai buvo net 3 metai dar prieš Mauritanijai tampant nepriklausomai nuo Prancūzijos. 1973 m. buvo įkurtas Polisario Frontas, kurio paskirtis buvo užbaigti ispanų kolonijinę valdžią Vakarų Saharoje ir iškovoti nepriklausomą valstybę vietinei Sahravių tautai. Tuo metu regiono priklausomybę ginčijo 4 skirtingos šalys: Ispanija, Marokas, Mauritanija ir Polisario Frontas. Alžyriui palaikant, Polisario Frontas pradėjo partizaninį karą prieš ispanų valdžią, o Ispanija tuo metu patyrė didelį politinį spaudimą iš JTO kuo greičiau dekolonizuoti Ispanų Saharą. Tad, nenorėdami įsitraukti į karą dėl teritorijos, kurią vienaip ar kitaip teks prarasti, Ispanija sutiko įvykdyti referendumą dėl teritorijos likimo, kad vietiniai Sahraviai galėtų pasirinkti tapti nepriklausoma valstybe arba būti integruotiems į kaimynines valstybes: Maroką ar Mauritaniją. Marokas iš karto reikalavo, jog referendumas būtų atidėtas, norint pirma sulaukti Tarptautinio Teisingumo Teismo atsakymo dėl Vakarų Saharos priklausomumo jiems. Referendumas buvo atidėtas. Besiruošiant referendumui Vakarų Saharoje buvo įvykdyta JTO misija įvertinti vietinių nuomonę ir rezultatai buvo, jog absoliuti dauguma palaiko nepriklausomybės siekį ir kad Polisario Frontas yra įtakingiausias teritorijoje. Diena po JTO misijos, Tarptautinis Teisingumo Teismas paskelbė savo išvadas, pripažindamas, jog Marokas ir Mauritanija turėjo istorinių sąsajų su šiuo regionu, tačiau tai neturi jokio teisinio pagrindo teritorijos suverenitetui. Tad, referendumas ir būtų vykęs kaip planuota, tačiau tik vos porai valandų praėjus, kai Tarptautinis Teisingumo Teismas paskelbė savo išvadas, Marokas paskelbė ir pradėjo vadinamą Žaliąjį Žygį. Žaliojo Žygio buvo Maroko suorganizuota 300 tūkst. marokiečių iš Maroko, lydimų 20 tūkst. Maroko karių, eisena į Vakarų Saharą. Tai buvo vykdoma su tikslu sukelti kuo didesnį spaudimą Ispanijai kuo greičiau jiems perleisti teritorijos kontrolę. Maroko Žaliojo Žygio nesulaukė jokio pasipriešinimo iš ispanų karių jiems žygiuojant į Vakarų Saharą. Tačiau Polisario Frontas sukėlė nemenką pasipriešinimą, nes kaip ir minėta, jie tikėjo, jog regionas turi jiems patiems priklausyti. Konfliktas tarp Maroko ir Polisario Fronto išaugo kas vėliau tapo 16 metų trukmės karu. Esant dideliame spaudime iš Maroko, Ispanija surengė diskusiją su Maroku ir Mauritanija ir šios 3 šalys pasirašė dabar vadinamą Madrido paktą (angl. Madrid Accords). Madrido paktas reiškė trumpalaikį tripartinį teritorijos valdymą, kuriuo Ispanija turėjo laikinai perduoti teritorijos valdymą Marokui ir Mauritanijai. Marokui turėjo atitekti du trečdaliai Vakarų Saharos šiaurinės dalies, o Mauritanijai – likęs pietinis trečdalis teritorijos (7 priedas).

Tačiau Madrido paktas nereiškė teritorijos suvereniteto perdavimą. Polisario Frontas liko labai nusivylęs Madrido paktu ir įsitikinęs, jog tai prieštarauja Tarptautinio Teisingumo Teismo nuosprendžiui, nes Madrido paktas neatitiko Sahravių tautos apsisprendimo teisę. Marokui ir Mauritanijai perimant teritorijos kontrolę jie sulaukė stipraus pasipriešinimo iš Polisario Fronto karių, su nemenka Alžyro pagalba. 1976 m. vasario 26 d. visi ispanų kariai pasitraukė iš Vakarų Saharos ir kitą dieną Polisario Frontas paskelbė visos buvusios Vakarų Saharos teritorijos nepriklausomybę kaip Sahravių Arabų Demokratine Respublika (7 priedas). 1979 m. Polisario Frontas pasirašė taikos sutartį su Mauritanija, pagal kurią Mauritanija atsisakė visų teritorinių ambicijų Vakarų Saharoje. Tačiau Marokas greitai sureagavo ir užėmė prieš tai Mauritanijos kontroliuojamą dalį Vakarų Saharos. 1982 m. Sahravių Arabų Demokratinė Respublika buvo priimta į Afrikos vienybės organizaciją (OUA) kaip atstovaujamoji Vakarų Saharos valdžia. Marokas protestuodamas išėjo iš OUA. Po 16 metų karo, 1991 m. Marokas ir Polisario Frontas pasirašė ugnies nutraukimo sutartį (angl. ceasefire). Viena iš ugnies nutraukimo sutarties sutarimų buvo, jog per 6 mėnesius Vakarų Saharoje bus surengtas referendumas, tačiau nors ir po keletos bandymų tai įvykdyti, referendumas iki pat šių dienų neįvyko.

Įvairūs bandymai įvykdyti referendumą buvo 1992 m. ir 1997 m., tačiau jie visi neįvyko dėl nesutikimo kas gali būti rinkėjais ir kiek vėliau dėl kategoriško Maroko nusistatymo prieš bet kokią galimybę, kuri suteiktų šansą Vakarų Saharai tapti nepriklausoma valstybe.

5 pav. Vakarų Saharos vaizdavimo žemėlapiuose kartoschema
(sudaryta darbo autoriaus, 2022).

Tad, Vakarų Sahara dabar yra epicentras teritorinio ginčo tarp Maroko ir nepriklausomybės siekiančių Sahrauių. Regionas yra *de jure* Saharos Arabų Demokratinės Respublikos žemės, tačiau *de facto* didžioji dalis valdoma Maroko, todėl šio regiono vaizdavimas žemėlapiuose yra įvairialypis (5 pav.). Vienas iš variantų yra, kai Vakarų Sachara vaizduojama kaip bet kuri kita šalis, visiškai nepriklausoma (pripažįsta apie 20 % JTO narių), populiariausias variantas kai vaizduojama atskirai, tačiau kaip ginčytina teritorija su punktyrine linija ir kiek retesni variantai, kai vaizduojama *status quo* nuo paskutinio karinio konflikto, tai yra Maroko kontroliuojamos žemės kaip Maroko dalis, o nekontroliuojama – kaip Saharos Arabų Demokratinė Respublika, ir paskutinis pats rečiausias variantas būtų, kai vaizduojama, jog visas regionas priklauso Marokui – tai pripažįsta tik JAV ir pats Marokas (5 pav.).

3.4.2 Vakarų Saharos konflikto (ne)išsprendžiamumas

Bandymai išspręsti susiklosčiusią situaciją buvo 2001 m. ir 2003 m., dabar vadinamais – „Bakerio planais“ (angl. „the Baker Plan“). „Bakerio plano“ idėja buvo, jog Sahrauių tautai būtų suteikta autonominė valdžia, esanti Maroko sudėtyje, su pereinamuoju penkerių metų periodu, po kurio ir vyktų referendumas. Pirmoji plano versija 2001 m. buvo atmesta Polisario Fronto, o antroji, t. y., 2003 m., nenoriai buvo priimta, kai Jungtinių Tautų Saugumo Taryba vieningai pritarė planui. Tačiau, visų nusivylimui, galiausiai Marokas nesutiko, teigdamas, jog jie daugiau nebesutiks su jokia referendumu, jei jame būtų opcija Vakarų Saharai tapti nepriklausoma valstybe. Tad, šiandienai situacija yra tokia, jog Marokas kontroliuoja apie 80% Vakarų Saharos, o Polisario Frontas, ištremtas į Alžyrą, kontroliuoja apie 20% likusios teritorijos. Dabar Sahrauių Arabų Demokratinę Respubliką pripažįsta 45 JTO narės, nors dar 39 šalys pripažino praeityje, tačiau dabar atsiėmė pripažinimą. Tad, dabar absoliuti dauguma iš 45 šalių, kurios pripažįsta Vakarų Saharą kaip nepriklausomą valstybę, yra Afrikos tautos. Be JAV daugiau nei viena valstybė ar organizacija oficialiai nepripažino Maroko Vakarų Saharos suverenumą, tačiau nemažai šalių palaiko idėją dėl Sahrauių autonominės srities Maroko sudėtyje. 2004 m. Džeimsas Bakeris, kurio garbei ir buvo duota Bakerio planų pavadinimas,

atsistatydino iš savo pozicijos JTO, suprasdamas, jog nėra įmanoma surasti sprendimą dėl Vakarų Saharos, kuris tenkintų abejas puses.

Tad, Vakarų Saharos teritorinis ginčas su Maroku ir Polisario Frontu išlieka neišspręstas dėl Maroko kategoriško nesutikimo spręsti situaciją, jei būtų sudaryta galimybė Vakarų Saharai tapti nepriklausoma valstybe. Kol Libija palaiko Polisario Frontą ir šis kontroliuoja bent dalį Vakarų Saharos – išliks status quo, tačiau mažėjant Polisario Fronto įtakai prognozuojama, jog Vakarų Sahara galiausiai taps autonominiu regionu Maroko sudėtyje (8 priedas).

IŠVADOS

1. Įvykdytas darbo tyrimas parodė, jog teritoriniai ginčai atvaizduojami įvairiai ir tai priklauso nuo kiekvienos žemėlapi leidžiančios valstybės. Didžiausią įtaką teritorinių ginčų vaizdavimui daro esamos šalies *de jure* pripažįstamas kartografuojamos teritorijos statusas, tačiau norint žemėlapius išlaikyti tiesą rodančiais šaltiniais rekomenduojama vaizduoti ir *de facto* esamas situacijas.

2. Atlikta pasirinktų teritorinių ginčų istorinės raidos analizė parodė, jog *de jure* pripažįstamos šalių sienos dažnu atveju yra fiktyvios – niekada realiai neegzistavusios arba egzistavusios labai trumpą laikotarpį istorijoje.

3. Išanalizavus pasirinktų teritorinių ginčų (ne)išsprendžiamumo klausimą paaiškėjo, jog teritorinių ginčų sukelti teritoriniai konfliktai yra ilgai nekintantys, statiški ir nesutarus dėl jokio sprendimo yra laikomasi *status quo*.

4. Parengtos pasirinktų teritorinių ginčų skirtingo vaizdavimo žemėlapių kartoschemos atskleidžia teritorinių ginčų kartografavimo skirtumus tarp dominuojančio *de jure* teritorijų vaizdavimo skirtingose valstybėse ir *de facto* esamų situacijų.

5. Sukurtos istorinės raidos žemėlapių kartoschemos aiškiai bei paprastai grafiškai perteikia komplikuočių teritorinių ginčų istorinės raidos svarbiausius įvykius, priežastis, padarinius. Sukurtos kartoschemos puikiai tiktų visuomenės švietimui, supažindinimui su nagrinėtų teritorinių ginčų istorija, jų kaita bei problematika.

6. Sudarytos prognostinių situacijų žemėlapių kartoschemos parodo pasirinktų teritorinių ginčų galimus sprendimus, kurie jei galiausiai būtų vienaip ar kitaip įgyvendinti – būtų panaikinta pasirinktų teritorinių ginčų kartografavimo problema.

LITERATŪROS IR INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Alex Galitsky. (2021). *Peace on Azerbaijan's Terms Won't End the Nagorno-Karabakh Conflict*.
<https://foreignpolicy.com/2021/08/25/peace-on-azerbaijans-terms-wont-end-the-nagorno-karabakh-conflict/>
2. Benedict Brook. (2021). *Israel and Palestine conflict: 70-year-old map at heart of crisis*.
<https://www.nzherald.co.nz/world/israel-and-palestine-conflict-70-year-old-map-at-heart-of-crisis/7CERZAQY4TMNTH533T4LT6GM5I/>
3. Brilliant Maps. (2015). *All Countries That Have Ongoing Territorial Disputes With Others*.
<https://brilliantmaps.com/territorial-disputes/>
4. Britannica. (2022). *United Nations Resolution 181*.
<https://www.britannica.com/topic/United-Nations-Resolution-181>
5. Begin-Sadat. (2017). *The Six-Day War Was a One-Time Event*.
<https://www.jstor.org/stable/resrep04578?seq=1>
6. Center for Preventive Action. (2022). *Israeli-Palestinian Conflict Background*.
<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/israeli-palestinian-conflict>
7. Center for Strategic Research. (2005). *Armenian Claims And Historical Facts*.
<https://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/ErmeniIddialari/ArmenianClaimsandHistoricalFacts.pdf>
8. Culture of Resistance Films. (2022). *Western Sahara Timeline*.
<https://culturesofresistancefilms.com/ws-timeline/>
9. Edward Said. (1989). *Intifada and Independence*.
<https://www.jstor.org/stable/466518>
10. Education Encyclopedia. (2022). *Cyprus – History & Background*.
<https://education.stateuniversity.com/pages/336/Cyprus-HISTORY-BACKGROUND.html>
11. Erin Blakemore. (2020). *How the Nagorno-Karabakh conflict has been shaped by past empires*.
<https://www.nationalgeographic.com/history/article/how-nagorno-karabakh-conflict-shaped-by-past-empires>
12. France24. (2022). *Morocco's autonomy plan for the Western Sahara*.
<https://www.france24.com/en/live-news/20220407-morocco-s-autonomy-plan-for-the-western-sahara>
13. Graham Keeley. (2021). *Spain Calls for UN-brokered Solution to Western Sahara Dispute*.
https://www.voanews.com/a/africa_spain-calls-un-brokered-solution-western-sahara-dispute/6203175.html
14. Glafcos Clerides. (2000). *Impediments to the Solution of the Cyprus Problem*.
<https://www.shu.edu/diplomacy/upload/clerides.pdf>
15. George Vassilou. (2022). *The Solution Of The Cyprus Problem: The Key To Turkey's Relations With The EU*.
https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_44.pdf
16. Hacı Mehmet Boyraz. (2022). *A solution in Cyprus is far away*.
<https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/a-solution-in-cyprus-is-far-away>

17. Hesham Youssef. (2022). *The Israeli-Palestinian Conflict: The Danger of 'No Solution' Messaging*.
<https://www.usip.org/publications/2022/02/israeli-palestinian-conflict-danger-no-solution-messaging>
18. Heyalma. (2022). *Alma's Guide to the Israeli-Palestinian conflict*.
<https://www.heyalma.com/israel-guide/>
19. Houda Chograni. (2021). *The Polisario Front, Morocco, and the Western Sahara Conflict*.
<https://arabcenterdc.org/resource/the-polisario-front-morocco-and-the-western-sahara-conflict/>
20. History. (2022). *Intifada begins on Gaza Strip*.
<https://www.history.com/this-day-in-history/intifada-begins-on-gaza-strip>
21. High Commission of the Republic of Cyprus in Canberra. (2022). *History of Cyprus*.
http://www.mfa.gov.cy/mfa/highcom/highcomcanberra.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument
22. Imperial War Museums. (2022). *What Caused The Division Of The Island Of Cyprus?*
<https://www.iwm.org.uk/history/what-caused-the-division-of-the-island-of-cyprus>
23. Israel Ministry of Foreign Affairs. (2022). *1967: The Six-Day War and the historic reunification of Jerusalem*.
<https://mfa.gov.il/Jubilee-years/Pages/1967-The-Six-Day-War-and-the-Historic-Reunification-of-Jerusalem.aspx>
24. Jeremy Bowen. (2017). *1967 war: Six days that changed the Middle East*.
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39960461>
25. Jewish Virtual Library. (2022). *The Six-Day War: Background & Overview*.
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-six-day-war>
26. Josh Wilson, David Parker. (2017). *Nagorno-Karabakh: The Volatile Core of the South Caucasus*.
<https://geohistory.today/nagorno-karabakh/>
27. Jo Laycock. (2020). *Nagorno-Karabakh's Myth of Ancient Hatreds*.
<https://www.historytoday.com/miscellanies/nagorno-karabakhs-myth-ancient-hatreds>
28. Kamala Imranli-Lowe. (2012). *The first Armenian Republic and its territorial conflicts with Azerbaijan*.
<https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/4130/1/ImranliLowe13PhD.pdf>
29. Linda Gradstein. (2021). *34 Years after First Palestinian Intifada, Peace with Israelis Remains Elusive*.
<https://www.voanews.com/a/thirty-four-years-after-first-palestinian-intifada-peace-with-israelis-remains-elusive-/6343819.html>
30. Laurence Broers. (2022). *What lies between solution and resumption of the Nagorny Karabakh conflict?*
<https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/Solution%20and%20resumption%20-%20Nagorny-Karabakh%20conflict%20Oct2013.pdf>
31. Macharia Munene. (2022). *History of Western Sahara and Spanish Colonization*.
<http://erepo.usiu.ac.ke/bitstream/handle/11732/356/04munene.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
32. Marta Rodriguez Martinez, Orlando Crowcroft. (2021). *Western Sahara: Who are the Polisario Front and what do they want?*
<https://www.euronews.com/2020/11/17/western-sahara-who-are-the-polisario-front-and-what-do-they-want>

33. Muhammet İkbāl Arslan. (2021). *Solution to Cyprus possible if our presence accepted: Turkish Cypriot leader*.
<https://www.aa.com.tr/en/politics/solution-to-cyprus-possible-if-our-presence-accepted-turkish-cypriot-leader/2289278>
34. Military Histories. (2022). *The Second Operation*.
https://www.militaryhistories.co.uk/greenline/1974_4
35. News24. (2004). *The Saharan Conflict*.
http://www.news24.com/News24/Africa/News/0%2C%2C2-11-1447_1542432%2C00.html
36. New World Encyclopedia. (2022). *Western Sahara*.
https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Western_Sahara
37. Nina Kozłowski. (2022). *Sahara: The Polisario Front, guided by Algeria, is losing its way*.
<https://www.theafricareport.com/169815/sahara-the-polisarios-great-headlong-rush/>
38. Office of the Historian. (2022). *Creation of Israel, 1948*.
<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/creation-israel>
39. Office of the Historian. (2022). *The Arab-Israeli War of 1948*.
<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/arab-israeli-war>
40. Oliver Hegglin. (2021). *Analyzing the proposed solutions to the Cyprus Dispute*.
<http://www.hscentre.org/uncategorized/analyzing-the-proposed-solutions-to-the-cyprus-dispute/>
41. Oxford Bibliographies. (2016). *Territorial disputes*.
<https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0178.xml>
42. Oscar Güell. (2015). *Western Sahara: Africa's last colony*.
<https://www.opendemocracy.net/en/opensecurity/western-sahara-africas-last-colony/>
43. Thereaderwiki. (2022). *History of Armenia*.
https://thereaderwiki.com/en/History_of_Armenia
44. Patricia Carley. (1998). *Nagorno-Karabakh – Searching for a Solution*.
<https://www.usip.org/sites/default/files/PW25-Nagorno-Karabakh.PDF>
45. Passia. (2022). *The Unga Partition Plan, 1947 – The 1948 War & The 1949 Armistice*.
<http://www.passia.org/maps/view/15>
46. Republic of Cyprus Ministry of Foreign Affairs. (2022). *Republic Of Cyprus From 1960 To The Present Day*.
[http://www.mfa.gov.cy/mfa/highcom/highcom_pretoria.nsf/all/3AF861EE6C2042E0C2257A4D0037CD2B/\\$file/Republic%20of%20Cyprus%20From%201960%20To%20The%20Present%20Day.pdf?openement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/highcom/highcom_pretoria.nsf/all/3AF861EE6C2042E0C2257A4D0037CD2B/$file/Republic%20of%20Cyprus%20From%201960%20To%20The%20Present%20Day.pdf?openement)
47. Reuters. (2022). *Morocco says Spain supports Western Sahara plan in shift closer to Rabat*.
<https://www.reuters.com/world/europe/morocco-says-spain-supports-wsahara-plan-shift-closer-rabat-2022-03-18/>
48. Rédaction Africanews. (2017). *Western Sahara: Polisario Front leader vows attacks on Morocco will continue*.
<https://www.africanews.com/2021/10/17/western-sahara-polisario-front-leader-vows-attacks-on-morocco-will-continue/>
49. Smbat Minasyan. (2021). *First Republic of Armenia 1918-1920*.
<https://armenian-history.com/first-republic-of-armenia-1918-1920/>
50. South African History Online. (2022). *Western Sahara*.
<https://www.sahistory.org.za/place/western-sahara>

51. Taleb Alisalem. (2022). *The history of Western Sahara is a history of betrayal*.
<https://progressive.international/wire/2022-04-27-the-history-of-western-sahara-is-a-history-of-betrayal/en>
52. The Government of Artsakh Republic. (2022). *About Artsakh Republic*.
<http://gov.nkr.am/en/movement-history/>
53. Thomas A. Marks. (1976). *Spanish Sahara – Background to Conflict*.
<https://www.jstor.org/stable/721863>
54. Zack Beauchamp. (2021). *In defense of the two-state solution*.
<https://www.vox.com/policy-and-politics/22442052/israel-palestine-two-state-solution-gaza-hamas-one>
55. Zaha Hassan, Yousef Munayyer. (2021). *Approaching Peace: Centering Rights in Israel-Palestine Conflict Resolution*.
<https://carnegieendowment.org/2021/04/29/approaching-peace-centering-rights-in-israel-palestine-conflict-resolution-pub-84397>

SANTRAUKA

VILNIAUS UNIVERSITETAS CHEMIJOS IR GEOMOKSLŲ FAKULTETAS

IGNAS BANEVIČIUS

MUSULMONIŠKO PASAULIO TERITORINIŲ GINČŲ KARTOGRAFINĖ ANALIZĖ

Darbe nagrinėjami 4 išskirtiniausi Islamo pasaulio teritoriniai ginčai ir jų (ne)išsprendžiamumas. Šiam tikslui pasiekti buvo atlikta pasirinktų teritorinių ginčų istorinė raida, t. y., nuo jų atsiradimo, kaitos, turimų pasekmių ir dabarties. To pasekoje buvo prieita prie tam tikrų išvadų, idėjų kaip šie teritoriniai ginčai (ne)gali būti išspręsti, vaizduojami žemėlapiuose. Dėl aiškesnio teritorinių ginčų (ne)išsprendžiamumo analizės buvo sukurtos: pasirinktų teritorinių ginčų vaizdavimo skirtingose valstybėse žemėlapių kartoschemos – parodančios kaip šie konfliktai vaizduojami žemėlapiuose, istorinės raidos kartoschemos – rodančios bei paaiškinančios nagrinėjamų teritorinių ginčų kaitą, priežastingumą ir prognostinių situacijų kartoschemos – vaizduojančios galimą geopolitinę kaitą.

Raktiniai žodžiai: Musulmoniškas pasaulis, Islamo pasaulis, teritoriniai ginčai, konfliktai, (ne)išsprendžiamumas, kartografija.

SUMMARY

**VILNIUS UNIVERSITY
FACULTY OF CHEMISTRY AND GEOSCIENCES**

IGNAS BANEVIČIUS

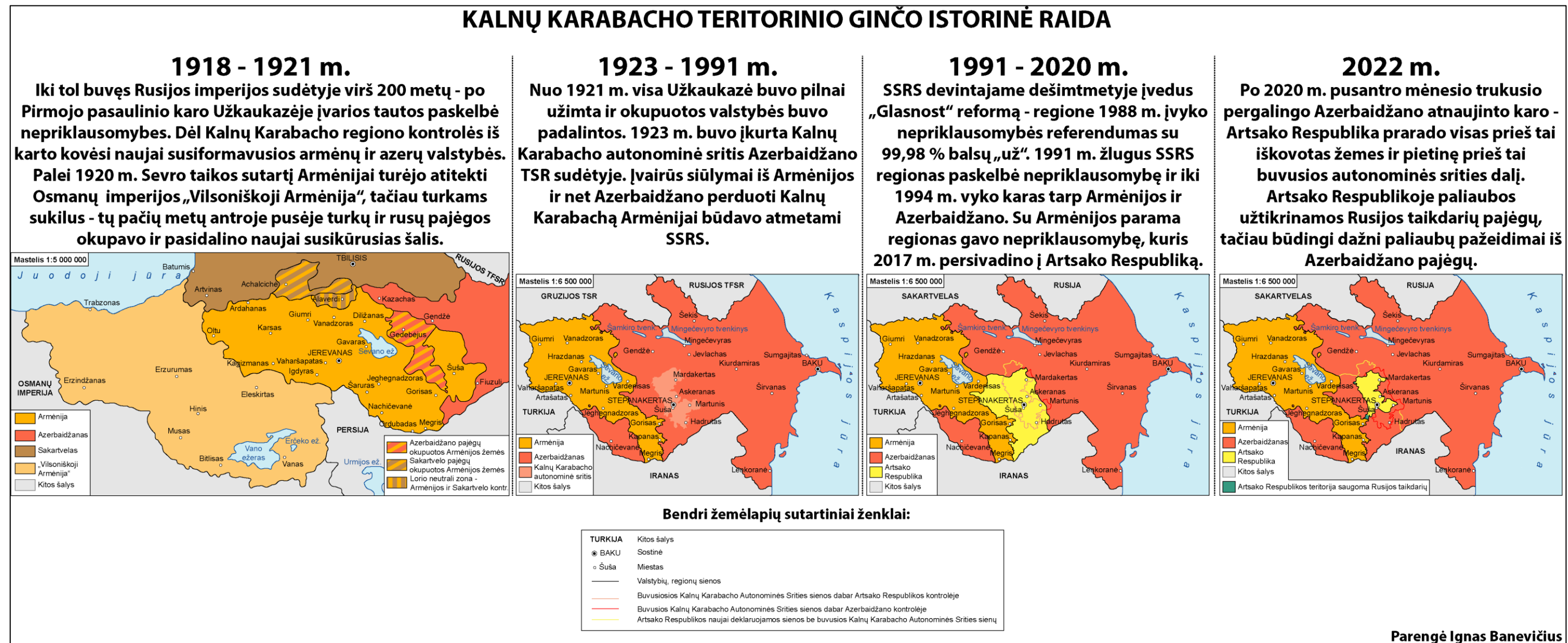
CARTOGRAPHIC ANALYSIS OF TERRITORIAL DISPUTES IN THE MUSLIM WORLD

This work examines the (un)solvability of 4 unique Islamic world territorial disputes. In order to reach my goal I examined the historical development of my picked territorial disputes, from their appearance to the present, analysing the reasons and outcome. As a consequence, I came upon a conclusion on how these territorial disputes could or couldn't be solved, shown on maps. For a better representation of the analysis of (un)solvability of territorial disputes several types of cartographic schemes were made: depiction of selected territorial disputes in different country maps – showcasing how these conflicts are depicted on maps worldwide, historical development cartographic schemes – displaying and explaining the change and reasoning of examined territorial disputes, prognostic cartographic schemes – exhibiting possible geopolitical change.

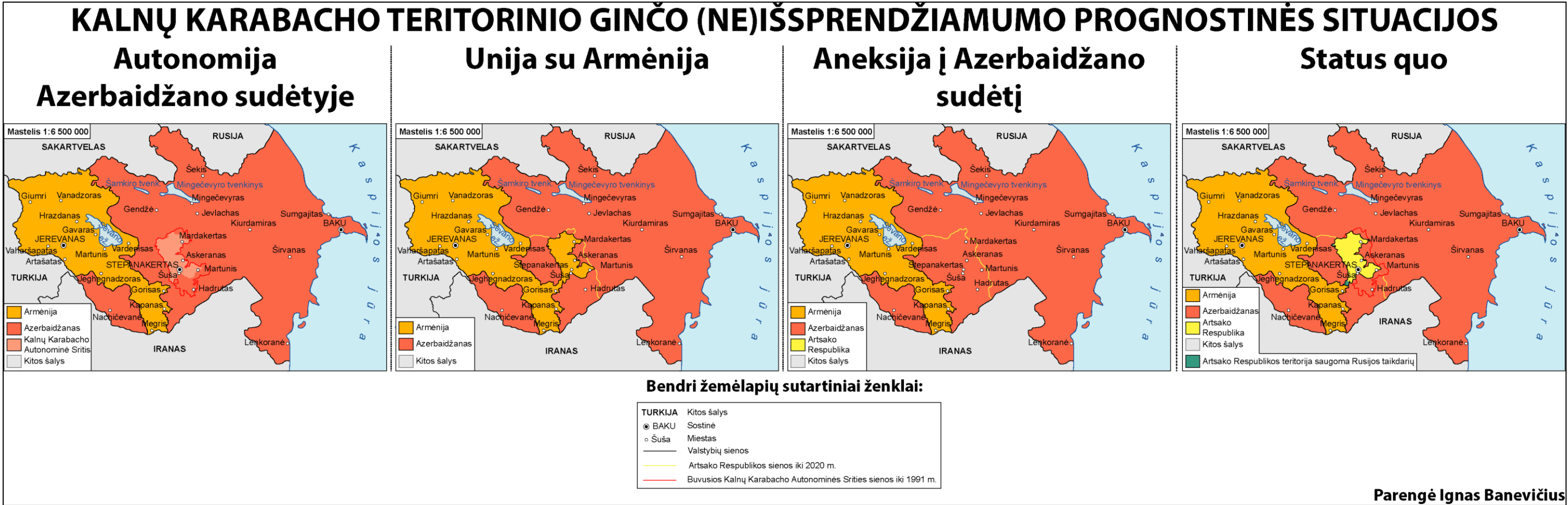
Key words: Muslim world, Islamic world, territorial disputes, conflicts, (un)solvability, cartography.

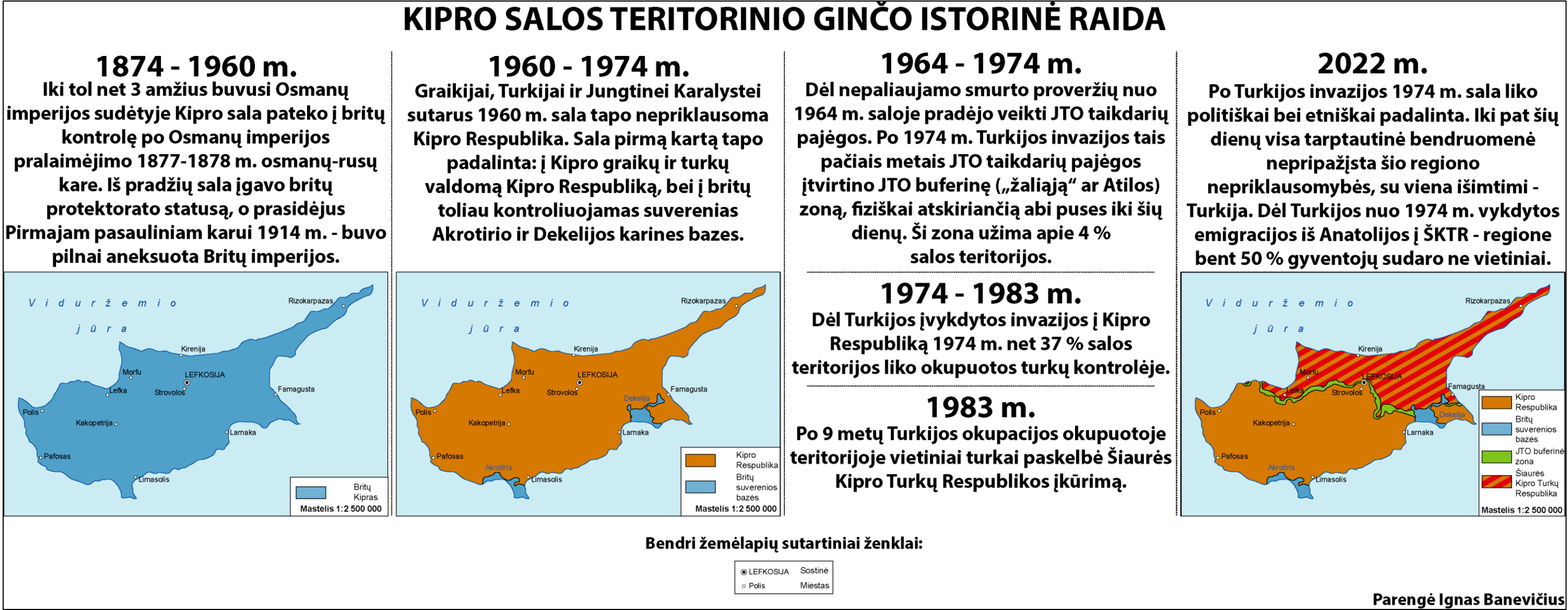
PRIEDAI

1 priedas. Kalnų Karabacho teritorinio ginčo istorinės raidos kartoschema.

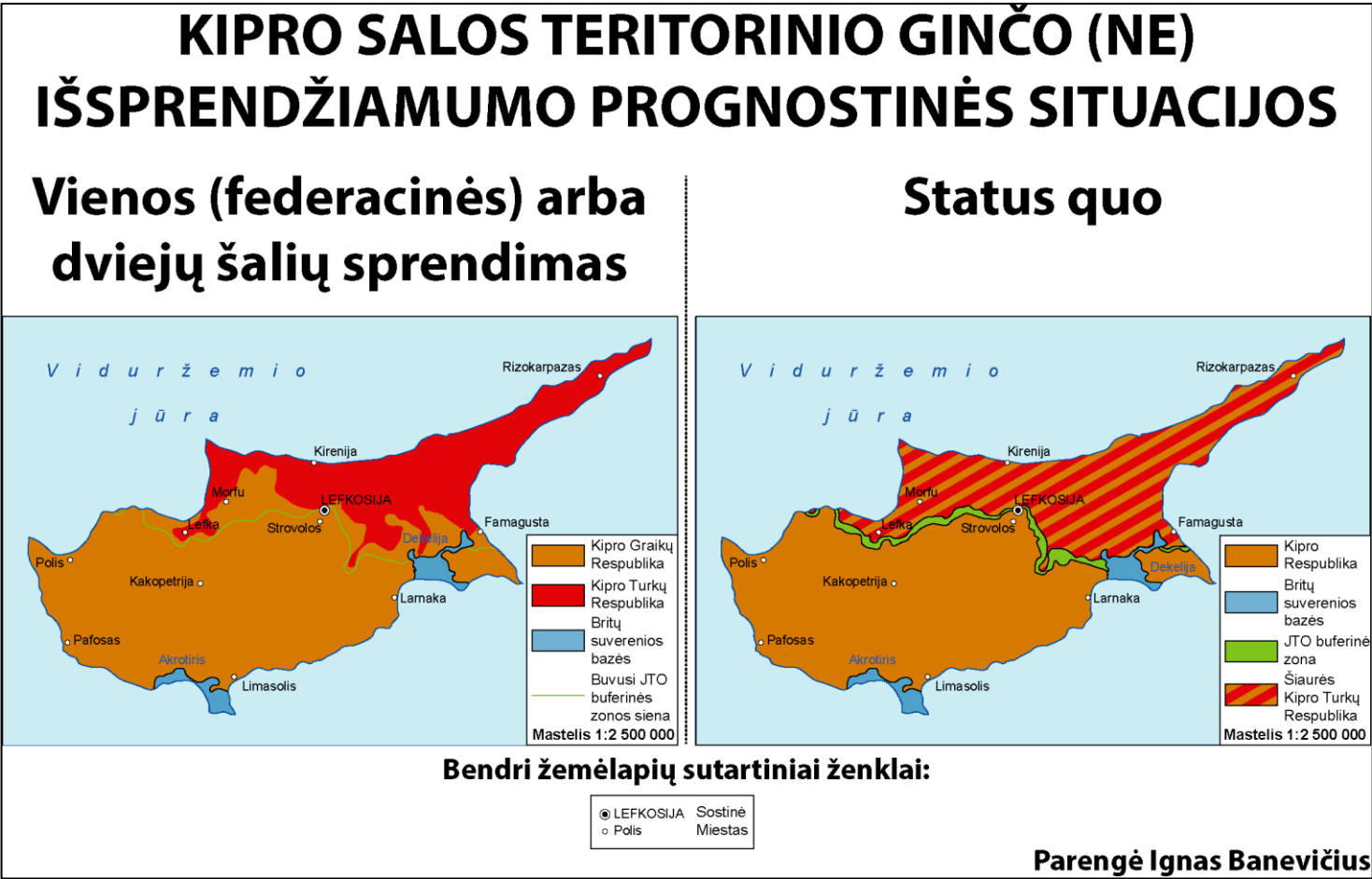

2 priedas. Kalnų Karabacho teritorinio ginčo (ne)išsprendžiamumo prognostinių situacijų kartoschema.

4 priedas. Kipro salos teritorinio ginčo (ne)išsprendžiamumo prognostinių situacijų kartoschema.

IZRAELIO IR PALESTINOS TERITORINIO GINČO ISTORINĖ RAIDA

1947 m.

Iki tol buvęs britų kontroliuojamas Palestinos mandatas JTO nutarimu turėjo būti padalintas į: žydų valdomą Izraelio valstybę, arabų valdomą Palestinos valstybę ir specialų tarptautinį laisvąjį Jeruzalės miestą su jos apylinkėmis. Žydai sutiko su padalinimo planu, tačiau arabai griežtai nesutiko.

1947 - 1949 m.

Britams atsitraukus iš Palestinos mandato Izraelis paskelbė nepriklausomybę ir šį užpuolė: Egiptas, Transjordanija, Sirija, Libanas ir Irakas. Karą laimėjo Izraelis, iš po kurio Izraelis valdė visą Palestiną, išskyrus Transjordanijos (vėliau Jordanijos) - Vakarų Krantą ir Egipto kontroliuojamą Gazos ruožą.

1967 m.

Izraelis laimėjo „Šešių dienų karą“ prieš Egiptą, Jordaniją, Siriją, Libaną, Iraką ir Saudo Arabiją. Karo pasekoje Izraelis okupavo visą Vakarų Krantą, Gazos ruožą, Rytų Jeruzalę, Golano aukštumas ir Sinajaus pusiasalį. JTO Saugumo Taryba išleido 242 Rezoliuciją, liepiančią Izraelį pasitraukti iš okupuotų teritorijų ir visoms šalims pripažinti Izraelio nepriklausomybę.

1979 m.

Izraelis ir Egiptas pasirašė Camp David taikos sutartį, įpareigojančią Izraelį grąžinti Egiptui Sinajaus pusiasalį. Šis buvo grąžintas 1982 m.

1980 m.

Izraelis priėmė Jeruzalės įstatymą, kuriuo Rytų Jeruzalė buvo aneksuota ir Jeruzalė paskelbta kaip Izraelio sostinė.

1981 m.

Izraelis priėmė Golano aukštumų įstatymą, kuriuo Golano aukštumos buvo Izraelio formaliai aneksuotos.

1993 - 1995 m.
Dėl palestiniečių vykdytos Pirmosios Intifados abi pusės buvo priverstos derėtis ir įvyko Oslo susitarimai, kurių rezultatas - PIO suteikta dalinė kontrolė Vakarų Krante.

2005 m.

Dėl palestiniečių vykdytos Antrosios Intifados Izraelis nusprendė pasitraukti iš Gazos ruožo. Tuomet, po trumpo pilietinio karo tarp HAMAS ir PIO - HAMAS atiteko Gazos ruožo kontrolė.

2022 m.

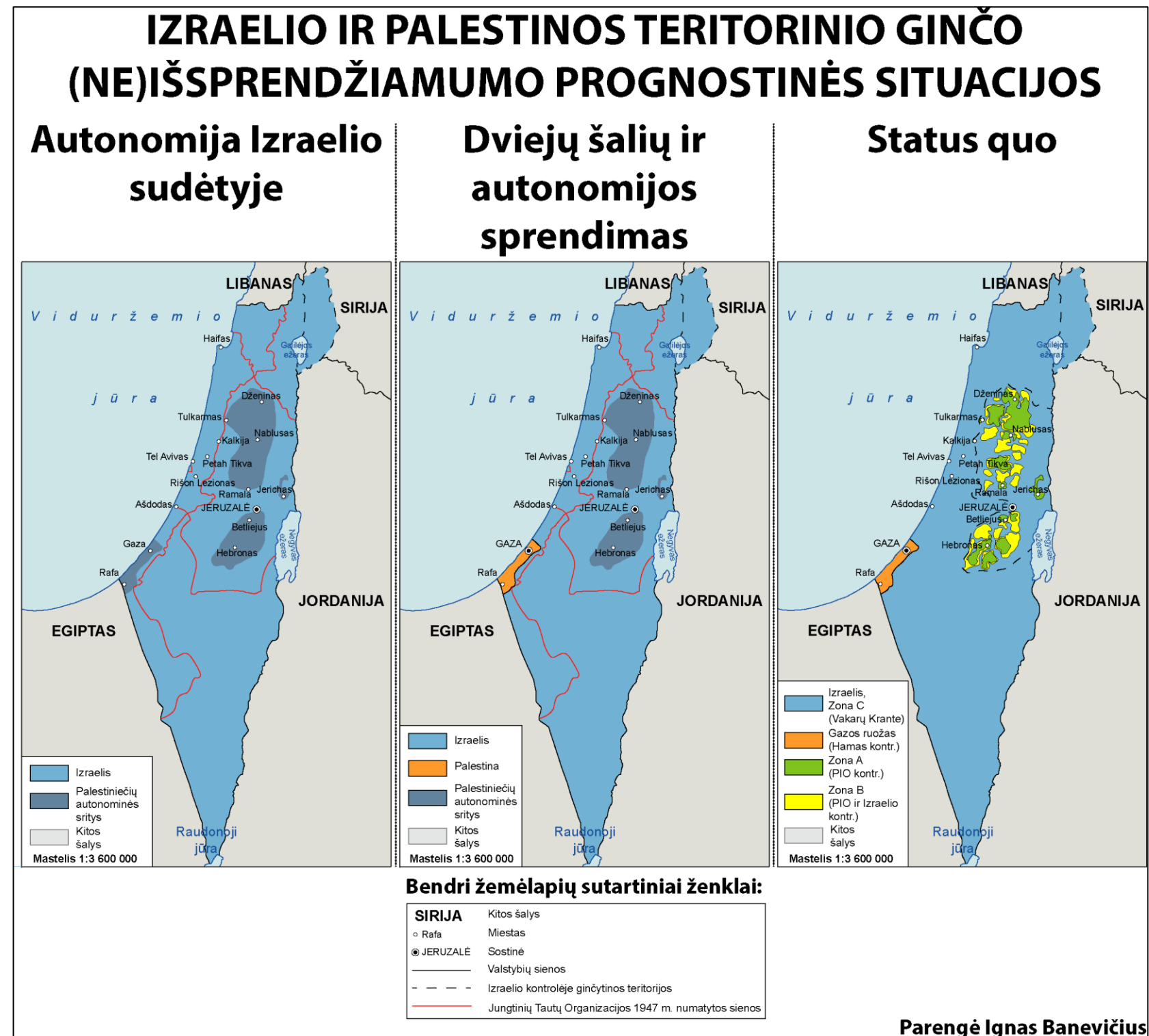
Po begalės nesėkmingų bandymų pasiekti abi puses tenkinantį sprendimą, deja, teritorinis ginčas toliau išlieka neišspręstas. Vakarų Krantas išlieka kompleksiskai padalintas į 3 zonas: palestiniečiams turint absoliučią kontrolę tik A zonoje. Gazos ruožą kontroliuoja Hamas, tarptautinės bendruomenės pripažįstama kaip teroristinė grupuotė.

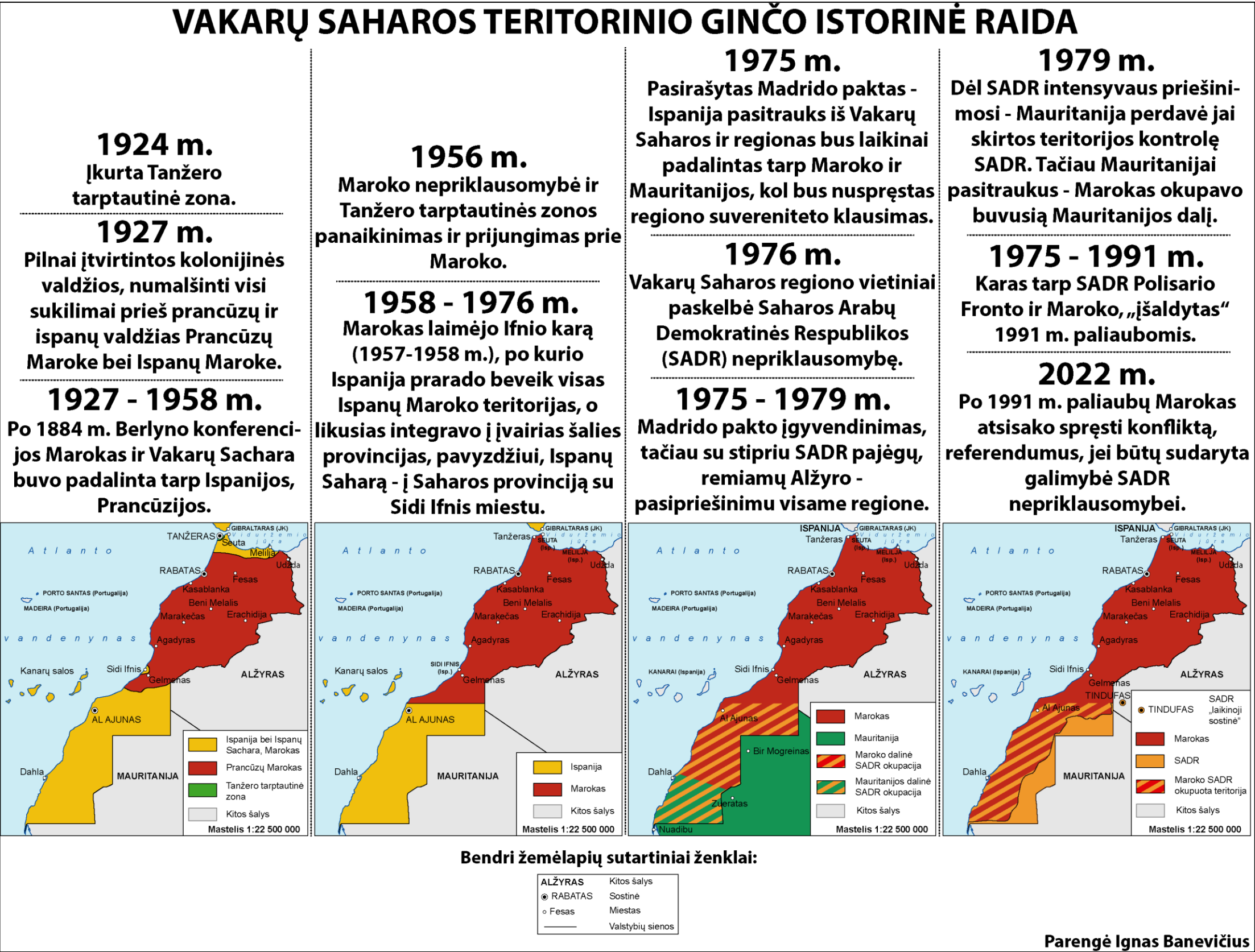

Bendri žemėlapių sutartiniai ženklai:

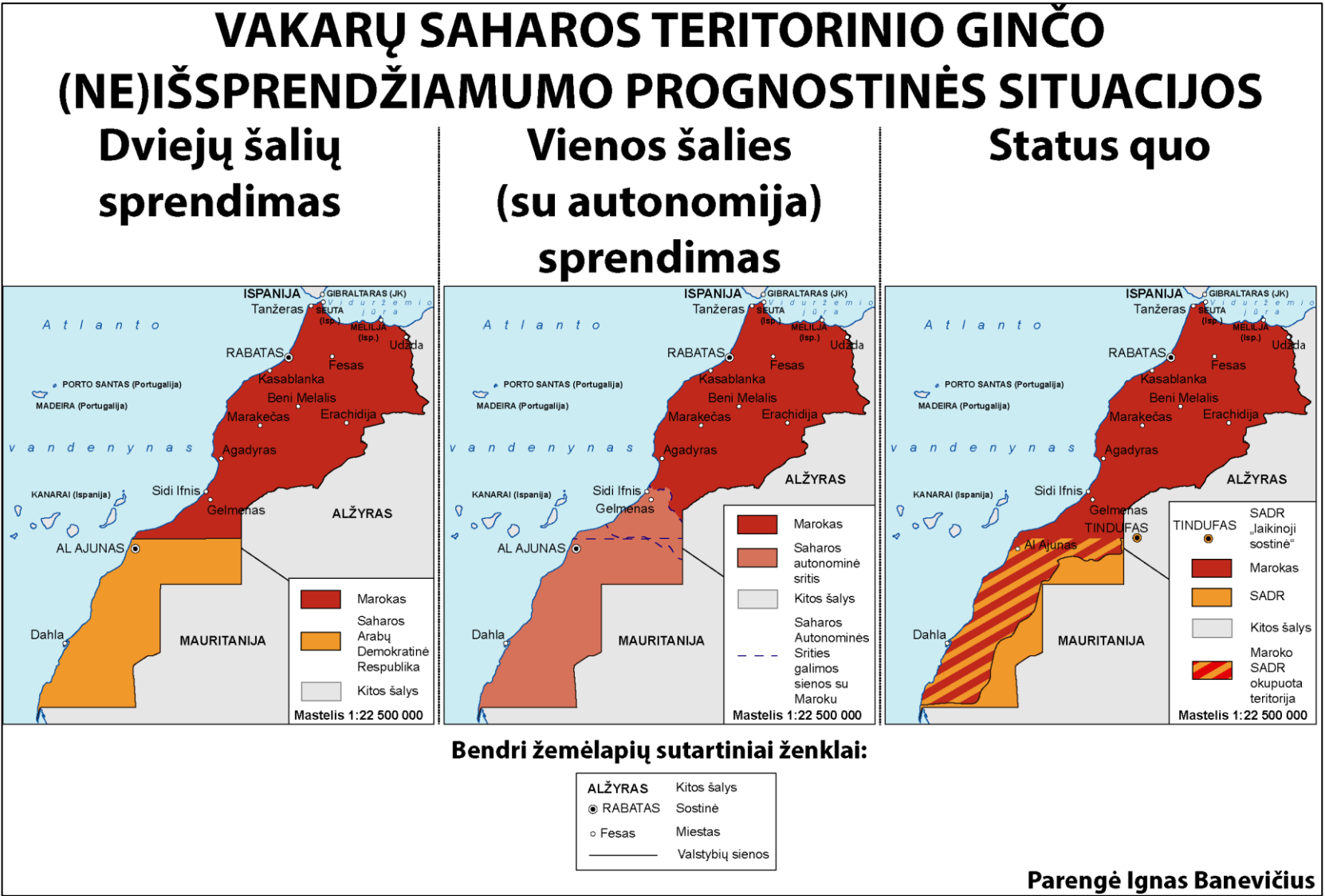
SIRIJA	Kitos šalys
o Haifas	Miestas
● JERUZALĖ	Sostinė
—	Valstybių sienos

Parengė Ignas Banevičius

8 priedas. Vakarų Saharos teritorinio ginčo (ne)išsprendžiamumo prognostinių situacijų kartoschema.

BAIGIAMOJO BAKALAURO DARBO VERTINIMO LAPAS

Darbo autorius:
(vardas, pavardė) (parašas)

Mokslinis darbo
vadovas:
(mokslinis laipsnis, mokslinis vardas, vardas, pavardė) (parašas)

Recenzentas:
(mokslinis laipsnis, mokslinis vardas, vardas, pavardė) (parašas)

Kartografijos ir
geoinformatikos
katedros vadovas:
(mokslinis laipsnis, mokslinis vardas, vardas, pavardė) (parašas)

Darbo gynimo data:

Darbo įvertinimas:
(balas skaičiumi, balas raštu)

Baigiamųjų darbų gynimo
komisijos pirmininkas:
(mokslinis laipsnis, mokslinis vardas, vardas, pavardė) (parašas)

Baigiamųjų darbų gynimo
komisijos sekretorius:
(vardas, pavardė) (parašas)